

Domstolenes prøvelsesrett overfor samtykkenektelse til aksjeerverv

Med blick på rettstilstanden etter Stangeskovene-saken

Kandidatnummer: 689

Leveringsfrist: 25.11.2015

Antall ord: 17 993

Innholdsfortegnelse

1	INNLEDNING	1
1.1	Tema for avhandlingen.....	1
1.2	Avgrensninger	2
1.3	Noen metodespørsmål	2
1.3.1	Metode og rettskilder	3
1.3.2	Prøvelsesrett og terminologi	4
1.4	Den videre fremstilling.....	8
2	DOMSTOLENES PRØVELSESRETT	9
2.1	Prøvelsesrettens rekkevidde	9
2.1.1	Saksbehandling	9
2.1.2	Faktiske forhold	10
2.1.3	Rettsanvendelse.....	11
2.1.4	Diskresjonært skjønn.....	14
2.2	Prøvelsesretten på selskapsrettens område.....	15
2.2.1	Forholdet mellom prøving av samtykkenektelse og andre rettsområder	16
3	SAMTYKKENEKTELSE TIL AKSJEERVERV	18
3.1	Generelt	18
3.2	Hensyn.....	19
3.3	Saksgang.....	20
3.3.1	Erververs rettsstilling	21
3.3.2	Krav til saksbehandling.....	21
3.3.3	Selskapets adgang til å omgjøre et vedtak	25
3.4	Saklighetskrav	26
3.4.1	Selskapets interesser	26
3.4.2	Lovlighet	27
3.4.3	Forholdsmessighetsvurdering	28
3.4.4	Relevante nektelsesgrunner.....	30
4	PRØVELSESRETT OVERFOR SAMTYKKENEKTELSE TIL AKSJEERVERV	31
4.1	Prøvelsesrett	31
4.2	Saksbehandling.....	31
4.2.1	Den personelle kompetanse og styrets saksbehandling	31
4.2.2	Saksbehandlingskrav til samtykkenektelse	32
4.3	Kravet om saklig grunn	34

4.3.1	Lovtolkning.....	34
4.3.2	Faktiske forhold	35
4.3.3	Subsumsjon	35
4.3.4	Diskresjonært skjønn.....	51
5	KONKLUSJON	52
	KILDEHENVISNING	53
5.1	Lovregister.....	53
5.2	Forskrifter	53
5.3	Lovforarbeider	53
5.4	Domsregister	54
5.4.1	Høyesterett	54
5.4.2	Lagmannsrett.....	55
5.5	Litteraturliste	55
5.6	Personlige meddelelser.....	58

1 Innledning

1.1 Tema for avhandlingen

Det formelle utgangspunktet for aksjers overførbarhet følger av § 4-15 første ledd i aksjeloven.¹ Der fremgår at aksjer kan skifte eier ”ved overdragelse og på annen måte for så vidt annet ikke er bestemt i lov, selskapets vedtekter eller avtale mellom aksjeeierne”.² Etter lovens ordlyd er aksjer overførbare med mindre det foreligger særskilt hjemmel for annet.

Det følger av lovforarbeidene at hensynet bak prinsippet om fri omsettelighet er aksjeeierens mulighet for å komme seg ut av selskapsforholdet, samtidig som fri omsettelighet bidrar til effektiv ressursutnyttelse i næringslivet.³

Prinsippet om aksjers frie omsettelighet utgjør likevel ikke mer enn lovens utgangspunkt. En vidtgående begrensning følger av aksjelovens § 4-15 annet ledd, hvor det fremgår at ”erwerb av aksje er betinget av samtykke fra selskapet med mindre det er fastsatt i vedtektene at samtykke ikke kreves”. Lovgrunnen for en slik begrensning er selskapets behov for å føre kontroll med aksjonærsammensetningen i selskapet. Dermed kan aksjers omsettelighet ikke utelukkende ses på som et spørsmål om rett til å kunne avhende formuesrettigheter.⁴

Selskapets adgang til å nekte erwerb av aksjer kan åpne for tiltak som kan gi aksjonærer eller tredjemenn urimelige fordeler på bekostning av avhender, andre aksjonærer eller selskapet. Faren for misbruk tilsier at enhver nektelsesgrunn fra selskapet ikke skal kunne aksepteres. Den legale bindingen av selskapets kompetanse følger av aksjelovens § 4-16 annet ledd. Etter lovbestemmelsen kan selskapet bare nekte samtykke dersom der foreligger en ”saklig grunn”.

Det er i første omgang overlatt til selskapets skjønn å avgjøre om samtykke skal gis eller ikke. Selskapet kan imidlertid være motivert av hensyn som ligger utenfor lovens rammer, slik at samtykkenektelsen ikke kan anses for å ha saklig grunn. Det gjelder eksempelvis om selskapet dekker over den reelle nektelsesgrunnen med andre meddelte nektelsesgrunner, som i praksis kan fremstå som saklige.

Gyldigheten av et vedtak om samtykkenektelse kan bringes inn for domstolene, jf. § 4-17 første ledd nr. 3. Hvor langt domstolenes prøvelsesrett når i forhold til en samtykkenektelse er

¹ Lov om aksjeselskaper av 13. juni 1997 nr. 44.

² Betegnelsen ”aksjeeier” og ”aksjonær” brukes i praksis og i denne fremstilling om hverandre, selv om aksjeloven konsekvent bruker begrepet ”aksjeeier”.

³ Ot.prp.nr. 23 (1996-1997) s. 97.

⁴ NOU 1996:3 s. 71-72.

omdiskutert. Rettspraksis viser at domstolene skal utvise tilbakeholdenhet med å overprøve selskapsstrategiske vurderinger,⁵ og det er i juridisk teori tatt til orde for at prøvelsesretten er begrenset. Fremstillingen i rettspraksis og teori reiser spørsmål om hvilke vurderinger ved et vedtak domstolene kan prøve.

Tema for avhandlingen er domstolenes prøvelsesrett overfor samtykkenektelse til aksjeerwerb. Et overordnet forskningsspørsmål er i hvilken grad domstolene kan prøve det materielle vilkåret om ”saklig grunn” for nektelse. Høyesterett har behandlet adgangen til samtykkenektelse to ganger, der selskapenes virksomhet var av henholdsvis ideell og forretningsmessig karakter. Det vil derfor være av interesse å se om selskapsformen har betydning for den materielle prøvingen.

Et annet forskningsspørsmål er hvorvidt det foreligger begrensninger i prøvelsesretten av aksjelovens prosessuelle regler, siden oppmerksomheten i juridisk teori i første rekke har vært rettet mot prøving av de materielle vilkår.

1.2 Avgrensninger

Aksjelovens regler om samtykkenektelse reiser en rekke problemstillinger. Avhandlingen er begrenset til domstolenes prøvelsesrett overfor samtykkenektelser, og det avgrenses derfor mot øvrige forhold ved samtykkenektelse som ikke relaterer seg til dette spørsmålet. Samtidig avgrenses det mot aksjelovens øvrige omsettelighetsbegrensninger, selv om dette vil kunne reise tilstøtende problemstillinger om prøvelsesrettens omfang.

Avhandlingen behandler prøvelsesretten overfor samtykkenektelser ved aksjeoverdragelse i et aksjeselskap, og avgrenses mot aksjeoverdragelse i allmennaksjeselskap. Sistnevnte selskapsform er likevel benyttet kort for å illustrere omsettelighetshensynet som er relevant for avhandlingens problemstilling.

Domstolsprøving reiser flere spørsmål som ikke alle blir behandlet i denne avhandlingen, deriblant virkninger av et ugyldig vedtak, og spørsmålet om selskapets erstatningsansvar.

1.3 Noen metodespørsmål

Avhandlingen har et rettsdogmatisk hovedsiktemål om å redegjøre for domstolenes prøvelsesrett overfor samtykkenektelse til aksjeerwerb. Det innebærer en gjennomgang av hva som kan synes som til dels ulike områder; domstolenes prøvelsesrett og aksjelovens regler for samtyk-

⁵ Rt. 1999 s. 1682.

kenektelse. Forbindelseslinjen er en vurdering av domstolenes prøvelsesrett overfor de ulike forholdene i et vedtak om samtykkenektelse.

1.3.1 Metode og rettskilder

Avhandlingen følger den formuerettslige metode. Ytterligere analyse av EU- og sammenlignbar rett kunne ha gitt bidrag, men er som følge av kvantitetshensyn utelatt.

Aksjeloven av 1997 avløste aksjeloven fra 1976. Den lovbestemte begrensning om samtykke ved aksjeervert er ny.⁶ I den tidligere aksjelov gjaldt prinsippet om aksjers frie omsettelighet uten noe deklarasjonisk lovgivning, men styresamtykke kunne vedtektsfestes.⁷ Ved utarbeidelsen av aksjeloven av 1997 ble det foretatt utførlige drøftelser om nødvendigheten av omsetningsbegrensninger.⁸ Praksis viste at de fleste mindre aksjeselskaper hadde begrensninger inntatt i vedtektene, og loven ble utformet i linje med dette.⁹ I formell henseende fremstår loven fra 1997 som nokså forskjellig fra den tidligere. Realitetsendringene i saklighetskravet er likevel ikke omfattende, og innholdet overensstemmer med aksjeloven av 1976.¹⁰

Enkeltbestemmelser i aksjeloven gir selskapet adgang til å fravike eller presisere lovens utgangspunkt i selskapets vedtekter. Vedtektene kan inneholde bestemmelser som har selskapsrettslig bindende virkning,¹¹ som må hensyntas ved løsningen av et rettsspørsmål.

Forarbeidene til aksjeloven av 1997 bygger på to sett forarbeider fra to ulike utvalg. Det ble først utarbeidet ett lovutkast med forarbeider; NOU 1992:29, Ot.prp.nr. 36 (1993-1994) og Innst.O.nr. 45 (1994-1995). Forslaget ble ikke vedtatt av Odelstinget fordi man ønsket et skille mellom små og store aksjeselskaper.^{12 13} Det ble videre anmodet om nødvendig tilpasning til EØS-avtalen, og forslaget ble sendt tilbake til Regjeringen. Regjeringen utnevnte så et nytt utvalg, og det ble utarbeidet to nye lovutkast med følgende forarbeider; NOU 1996:3, Ot.prp.nr. 23 (1996-1997), Ot.prp.nr. 39 (1996-1997) og Innst.O.nr. 80 (1996-97).

Terminologisk kan det virke unaturlig at forarbeidene som ikke ble vedtatt har relevans og vekt for tolkningen av aksjeloven. Men ettersom forarbeidene til det tilbakesendte lovutkastet

⁶ Jf. aksjelovens § 4-15 annet ledd.

⁷ Jf. aksjelovens § 3-4 første ledd.

⁸ Ot.prp.nr. 36 (1993-1994) s. 99, sml. NOU 1996:3 s. 69.

⁹ NOU 1996:3 s. 71.

¹⁰ Rt. 2013 s. 241 premiss 43.

¹¹ Andenæs (2006) s. 46.

¹² Nå aksje- og allmennaksjeselskap.

¹³ Innst.O.nr. 45 (1994-1995).

er mer utførlige, vil det vedtatte lovutkastet i mange tilfeller kreve en tolkning av de første forarbeidene og begge blir reelt sett å anse som forarbeider til loven. I avhandlingen vises derfor til de forarbeider som omtaler aktuelle tolkningsspørsmål mest utførlig, med mindre det foreligger motstrid mellom forarbeidene. Etter alminnelige rettskildeprinsipper vil det ved motstrid være de forarbeider som er nærmest lovforslaget som tillegges størst vekt.

Høyesterett har vurdert gyldigheten av samtykkenektelse to ganger og samtidig berørt spørsmålet om prøvelsesrett. Dommene har stor betydning for avhandlingens tema, og saksforholdet behandles derfor kort nedenfor.

I Rt. 1999 s. 1682, heretter ”Østlendingen”, nektet styret å samtykke til aksjeoverdragelse i avisforetaket AS Østlendingen.¹⁴ Styrets vedtak ble begrunnet i selskapets eierstrategi, som vektla lokalt og spredt eierskap. Høyesterett anså nektelsen som saklig. Avisforetaket hadde et formål og en profil som ikke var innrettet på profitt, og måtte kunne føre kontroll med sammensetningen av betydelige eierposisjoner.

I Rt. 2013 s. 241, heretter ”Stangeskovene”, nektet styret eier av 27,98 % av aksjekapitalen å erververe ytterligere aksjer i Stangeskovene AS.¹⁵ Styret hevdet at nektelsen utelukkende var motivert av å bevare selskapets eierstruktur, hvor ingen skulle ha en dominerende eller kontrollerende stilling. Høyesterett fant at vedtaket var ugyldig. Selskapets karakter og faktiske situasjon samsvarte ikke med den nektelsesgrunn styret hadde anført, og at det var overveien- de sannsynlig at samtykkenektelsen var influert av erververens manglende familietilhørighet.

1.3.2 Prøvelsesrett og terminologi

Med begrepet prøvelsesrett menes domstolenes adgang til å overprøve rettsspørsmål. En slik kompetanse følger av grunnloven, og strukturen i vårt statssystem. Som utgangspunkt skal domstolene prøve lovmessigheten av et vedtak; domstolens funksjon blir i så henseende å kontrollere at det enkelte organ har holdt seg innenfor den kompetanse som følger av loven. Legalitetskravet utgjør fundamentet for prøvelsesretten, og danner utgangspunktet for de normer som regulerer domstolenes prøvelsesadgang.¹⁶

Oppfatningen i juridisk teori har vært at aksjeselskapets skjønnsutøvelse ved en samtykkenektelse medfører en begrensning i domstolenes prøvelsesrett.¹⁷

¹⁴ Selskapet betegnes heretter uten AS-formen.

¹⁵ Se fotnote 14.

¹⁶ Med normer for domstolsprøving (”prøvningsnormer”) menes noe forenklet normene som regulerer hvem som avgjør hva som er rett, jf. Vangsnes (2014) s. 133-134.

¹⁷ Andenæs (2006) s. 185.

Det er en terminologisk problemstilling om begrensninger i prøvelsesretten skal sies å foreligge på bakgrunn av en materiell vurdering av loven, eller gjennom en formell kompetansefordeling mellom domstol og utøvende organ.¹⁸ En materiell tilnærningsmåte vurderer om avgjørelsens innhold reguleres av rettsregler, mens den formelle gir organet kompetanse til å ta stilling til uklare, vage eller åpne elementer.¹⁹ Den materielle tilnærmingen får frem at loven gir anvisning på vurderinger som ikke alle er utpreget rettslige, og egnet for domstolsprøving. I den videre fremstilling vil det presenteres prøvingsnormer som forklarer hvordan lovens utforming kan gi grunnlag for å hevde at det foreligger begrensninger i prøvelsesretten. Det er således nær og logisk sammenheng mellom de prøvingsnormer avhandlingen benytter, og de materielle rettsreglene.

Et organ vil som hovedregel utlede sin kompetanse fra lov. Den lovregel som gir myndighet kan gjøre bruk av skarpe og klare kriterier, men kompetansen kan også bygge på vage og upresise uttrykk som krever at rettsanvenderen benytter skjønn for å fastlegge lovens nærmere rekkevidde. Felles for vurderingene er at det som hovedregel skal benyttes vanlige prinsipper for lovtolkning for å fastsette regelens innhold og anvendelse.²⁰ Dette betegnes som rettsanvendelsesskjønn.²¹ Domstolene kan som utgangspunkt prøve rettsanvendelsesskjønnet fullt ut.²²

Spørsmålet om hvordan kompetansen skal benyttes, vil ofte fordre vurderinger som ikke er rettslig styrt og må holdes adskilt fra vedtakets lovmessighet. Et grunnleggende utgangspunkt for prøvingsnormene er at domstolene ikke skal prøve det hensiktsmessighetsskjønn som ligger til grunn for avgjørelsen.²³ Dersom det foreligger nødvendig hjemmel for en beslutning, er det ikke domstolenes oppgave å ta stilling til om hjemmelen skulle vært benyttet annerledes i det konkrete tilfelle.²⁴ Dette blir henført under betegnelsen fritt eller diskresjonært skjønn.

Skillet mellom rettsanvendelsesskjønn og diskresjonært skjønn er ikke nødvendigvis skarpt, og må avgjøres på bakgrunn av en konkret vurdering av den aktuelle lovregel. Vurderingen

¹⁸ Særlig problematisert innen den forvaltningsrettslige tradisjon, jf. Graver (2015) s. 237.

¹⁹ Graver (2015) s. 236, sml. Bruland (2001) s. 58.

²⁰ Graver (2015) s. 237.

²¹ Graver (2015) s. 249.

²² Rt. 1995 s. 1427 på s. 1433.

²³ Boe (1981) s. 40.

²⁴ Boe (2007) s. 67.

kan illustreres ved å bryte det materielle innholdet av en rettsregel ned til et betingelsesledd og et følgeledd.²⁵

Der loven tillegger et organ kompetanse til å fatte en beslutning, vil det av lovens ordlyd følge et betingelsesledd for kompetansen. Betingelsesleddet gir anvisning på de krav som må være oppfylt for at en regel skal komme til anvendelse.²⁶ Det vil både medføre en vurdering av hva betingelsen er og om den er oppfylt i det konkrete tilfellet. Betingelsesleddet er som oftest rettslig styrt, og kan derfor prøves av domstolene.

Etter betingelsesleddet kommer et følgeledd som angir hvordan kompetansen kan eller skal benyttes. Hvorvidt følgeleddet er underlagt rettslig prøving vil bero på en konkret vurdering.

I noen tilfeller er kompetansen strengt lovbundet. Dersom betingelsesleddet først er oppfylt, skal den foreskrevne følgen vedtas. Ved å prøve betingelsesleddet av et vedtak vil domstolen nødvendigvis også prøve følgeleddet. Følgelig oppstår ikke spørsmålet om vurderingsfrihet og begrenset prøving hos domstolene.²⁷

Andre lovbestemmelser trekker kun opp rammene for kompetansen. Dette kan være tilfellet der betingelsesleddet og følgeleddet er koblet sammen med begrepet ”kan”, eller det foreligger åpenhet på følgesiden.²⁸ Loven vil ikke uttømmende angi om eller hva som skal vedtas, vurderingen av hvordan hjemmelen best bør nyttes er overlatt til det kompetente organ.²⁹ Domstolene vil etter en tolkning kunne komme til at lovens åpenhet skal forstås som en vurderingsfrihet for det kompetente organ, slik at domstolenes prøvelseskompetanse er begrenset til betingelsesleddet.

Skillet mellom rettsanvendelsesskjønn og diskresjonært skjønn illustrerer prøvingsnormene. For rettsanvendelsesskjønnet gjelder vanlige prinsipper for lovtolkning, og det er derfor underlagt en full prøvelsesrett. Det diskresjonære skjønnet bygger derimot på friere vurderinger, som domstolene ikke nødvendigvis er like egnet til å overprøve.

²⁵ Innjord (1996) s. 165.

²⁶ Graver (2015) s. 234.

²⁷ Innjord (1996) s. 161-162.

²⁸ Innjord (1996) s. 166.

²⁹ Boe (1997) s. 29.

I de tilfeller der fastleggelsen av betingelsessiden nødvendiggjør vurderinger av en annen karakter enn de rent rettslige, er det prinsipielt ingen forskjell mellom dette skjønnets art og et diskresjonært skjønn.³⁰ Det kan tilsi en tilbakeholdenhet ved domstolsprøving.

Det er et uavklart spørsmål hvordan denne tilbakeholdenheten skal forstås.³¹ Det fremgår sjeldent av en doms begrunnelse hvordan tilbakeholdenhet skal plasseres i forhold til eksisterende prøvingsnormer og rettskildelære. Tilbakeholdenhet kan ses på som en valgfrihet, eller som begrenset prøvelseskompetanse.³² Samtidig vil tilbakeholdenhet være resultatet av en avveining av ulike momenter og hensyn som ligger tett opp mot rettskildelæren.³³

Det er også uavklart hva domstolenes tilbakeholdenhet skal karakteriseres som. Boe reserverer begrepet ”fritt skjønn” for tilfeller der domstolene ikke prøver hensiktsmessigheten bak avgjørelsen, og benytter begrepet rettsanvendelsesskjønn uten full prøvelsesrett der domstolene er tilbakeholdne.³⁴ Innjord mener derimot at domstolenes tilbakeholdenhet må beskrives som en del av det ”frie skjønn”, illustrerende for at det kompetente organ gis vurderingsfrihet.³⁵ Det kan problematiseres om det er treffende å skille mellom ”rettsanvendelse med full prøvelsesrett” og ”fritt skjønn”, istedenfor å reise et overordnet spørsmål om domstolene gir det kompetente organ vurderingsfrihet i den enkelte sak.³⁶

I denne avhandlingen vil dette ikke søkes videre avklart. Det blir lagt til grunn at man har særskilte prøvingsnormer,³⁷ og at de ikke bare regulerer når domstolene har kompetanse, men også bruken av kompetansen. Prøvingsnormene har to ytterpunkter; på den ene side vurderinger der domstolene har full prøvelsesrett, på den annen side vurderinger som faller utenfor domstolenes kompetanse å prøve. Samtidig vil domstolene kunne velge å ikke benytte seg av sin kompetanse fullt ut, men heller utvise tilbakeholdenhet ved sin prøving.

Begrepet fritt skjønn, heretter kalt diskresjonært skjønn, reserveres for vurderinger som faller utenfor domstolenes kompetanse å prøve. Vurderinger som domstolene har kompetanse til å prøve, men velger å utvise tilbakeholdenhet med, kan karakteriseres som en pragmatisk tilpasning av prøvelsesretten fra domstolens sin side.³⁸

³⁰ Graver (2015) s. 238.

³¹ Vangsnes (2014) s. 132.

³² Vangsnes (2014) analyserer fire tilnærminger til tilbakeholdenheten.

³³ Vangsnes (2014) s. 140, sammenholdt med side 167.

³⁴ Boe (1981) s. 39-40.

³⁵ Innjord (1996) s. 164.

³⁶ Graver (2015) s. 240.

³⁷ Som forstås å være rådende i juridisk teori. Motsatt Vangsnes (2014), som mener at synet ikke er holdbart.

³⁸ Innjord (1996) s. 175.

1.4 Den videre fremstilling

Denne avhandlingen behandler prøvingsnormer som ett enhetlig fenomen. Vurderingen om og hvordan en lovbestemmelse kan prøves, antas å gjelde uavhengig rettskildemessig grunnlag for utøvende organs kompetanse. I avhandlingens første del vil det derfor blir redegjort for hvordan prøvingsnormene påvirker domstolsprøving av et vedtak, og de tolkningsspørsmål som kan oppstå i forbindelse med prøvelsesretten. Det foreligger betydelig rettspraksis fra forvaltningsrettens område, og de mange spørsmål prøvelsesrettens reiser vil best kunne belyses med eksempler herfra.

Spørsmålet om hvor inngripende domstolene kan og bør være, må likevel avgjøres konkret. Avhandlingens andre del behandler aksjelovens krav om samtykke til aksjeerwerb. De ulike forhold forbundet med et krav om samtykke gjennomgås, og det vil bli redegjort for de vurderinger som oppstår. Hovedvekten ligger på det materielle kravet om ”saklig grunn”.

Avhandlingens del tre drøfter domstolenes prøvelsesrett overfor samtykkenektelse. Omfang og intensitet blir undersøkt i lys av prøvingsnormene, og de ulike vurderinger som et vedtak om samtykkenektelse innebærer. Her blir forbindelseslinjen mellom avhandlingens første og andre del tydelig.

Den fjerde delen konkluderer i forhold til de forskningsspørsmål som ble reist innledningsvis.

2 Domstolenes prøvelsesrett

Prøvningsnormene angir domstolenes adgang til å prøve om det kompetente organ har opptrådt lovmessig i det enkelte tilfelle.

Innledningsvis ble det redegjort for skillet mellom en begrenset prøvelseskompetanse og full prøvelsesrett, og tilfeller der domstolene har en full kompetanse men utviser tilbakeholdenhet ved prøvingen. En slik beskrivelse av prøvningsnormen medfører at prøvelsesretten fort kan bli relativ.³⁹ Det blir derfor vesentlig å klargjøre hva og hvordan noe kan prøves av domstolene.

2.1 Prøvelsesrettens rekkevidde

2.1.1 Saksbehandling

Med saksbehandlingsregler siktes til krav til fremgangsmåte når det skal fattes et vedtak. Saksbehandlingsreglene bygger på tanken om at et minimum av regler om fremgangsmåte vil øke sikkerheten for at innholdet av vedtaket ikke er i strid med loven. Samtidig må dette hensynet veies mot effektivitet, og spørsmål om innsyn og åpenhet.

På de ulike rettsområder vil hensynene gjøre seg gjeldende med varierende styrkeforhold, som kan begrunne mer eller mindre rigide regler utformet av lovgiver. Hensynet til rettsikkerhet vil kunne tilsi strengere saksbehandlingsregler der myndighetsutøvelse skjer på grunnlag av offentligrettslig kompetanse, mens kompetanse som springer ut fra den private autonomien vil kunne tilsi mindre regulerte saksbehandlingsregler.

Lovgiver kan stille krav til tempoet i saksbehandlingen, plikten til å gi opplysninger og veiledning underveis, utredning og utforming av det vedtak som fattes. Dersom slike krav ikke overholdes, er det gjort feil i saksbehandlingen.

Saksbehandlingsregler er prosessuelle regler underlagt rettslig regulering, og kan prøves fullt ut av domstolene.⁴⁰ Tilbakeholdenhet i domstolsprøvingen kan likevel opptre i flere sammenhenger, og det kan tenkes at saksbehandlingsreglene er utformet på en slik måte at det reiser spørsmål om prøvningsnormene illegger begrensninger også her.

Domstolenes prøving av saksbehandlingsreglene vil samtidig kunne kaste lys over prøvelsesrettens omfang av de materielle reglene. Der kompetansen er strengt lovbundet vil det normalt

³⁹ Boe (2007) s. 82.

⁴⁰ Til illustrasjon se Rt. 1995 s. 1427 på s. 1435.

være liten plass for saksbehandlingsfeil som selvstendig ugyldighetsgrunn. Her vil domstolene gjennom sin materielle prøving reelt sett ha samme kompetanse som det utøvende organ, og det er derfor begrenset behov for å vurdere om det foreligger saksbehandlingsfeil.⁴¹ Ved en diskresjonær kompetanse for utøvende organ vil en mer intensiv prøving av saksbehandlingen medføre at man indirekte kan nærme seg den skjønnsutøvelse som er foretatt. Dette kan dempe motforestillingene om at en begrenset prøvelsesrett ikke ivaretar rettsikkerheten.

Der lovgiver har utformet utførlige krav til saksbehandlingen, kan det være nærliggende at feil ved fremgangsmåten anses som en selvstendig grunn til å sette et vedtak til side. Likevel vil hensynet til en riktig avgjørelse tale for at man skal se bort ifra feil som ikke har innvirket på vedtaket,⁴² og derfor oppstille et kausalitetskrav.

2.1.1.1 Personell kompetanse

Med personell kompetanse siktes til spørsmålet om hvem som har adgang til å treffe en beslutning.

Den personelle kompetansen er som hovedregel et rettslig og faktisk spørsmål, og kan derfor prøves fullt ut av domstolene. Det gjelder også dersom kompetansen er delegert, eller begrenset ved instruks eller retningslinjer.

2.1.2 Faktiske forhold

For at prøvelsesretten ikke skal bli illusorisk er det nødvendig at domstolene vurderer de faktiske forhold som ligger til grunn for en beslutning. Dette både gjelder der regelen er av prosessuell eller materiell karakter, for sistnevnte så vel rettsanvendelse (rettsfakta) som diskresjonært skjønn (skjønnsfakta).

Siden domstolene er den institusjon som må gi svar på spørsmål de får forelagt, kan det være naturlig å anse bevisvurdering som en utpreget rettslig aktivitet.⁴³ Sammenholdt med en rettsregel, vil faktum danne grunnlaget for organets utøvelse av kompetanse. Lovmessighet av et vedtak vil dermed bero på om riktig faktum er lagt til grunn, og bevisvurdering vil derfor kunne karakteriseres som rettslig.⁴⁴

⁴¹ Innjord (1996) s. 161-162.

⁴² Eckhoff/Smith (2014) s. 464, sml. forvaltningslovens § 41.

⁴³ Graver (2015) s. 236.

⁴⁴ Graver (2015) s. 236.

Domstolene har som utgangspunkt full prøvelsesrett både overfor rettsfakta og skjønnsfakta.⁴⁵

⁴⁶ Det kan likevel tenkes tilfeller der domstolene velger å utvise tilbakeholdenhet med å sette til side organets vurdering av faktum.⁴⁷

I utgangspunktet vil en bevisvurdering foregå tilbake i tid; domstolene vurderer de faktiske forhold på vedtakstidspunktet. Men praksis fra forvaltningsrettens område viser at hypotetiske vurderinger om hvilken betydning samtidsbevis vil ha for et fremtidig hendelsesforløp også faller inn under domstolenes fulle prøvelsesrett.⁴⁸

Dersom domstolene kommer til at et vedtak bygger på feil faktisk grunnlag, vil dette kunne føre til at vedtaket må underkjennes. Enten fordi domstolene er kommet til at betingelsessiden av loven ikke var oppfylt, slik at det ikke forelå kompetanse til å fatte vedtaket, eller som en selvstendig saksbehandlingsfeil ved at saken ikke var tilstrekkelig opplyst. Som tidligere nevnt blir det her et spørsmål om feilens kausalitet.

2.1.3 Rettsanvendelse

Med rettsanvendelse sikter man til lovens tolkning, og anvendelse i det individuelle tilfellet. Dette skillet er ikke skarpt, det er ofte en glidende overgang mellom de to.

Domstolene har som hovedregel kompetanse til å prøve både lovtolkning og subsumsjon. Full prøvelsesrett er imidlertid bare et utgangspunkt. En tolkning av loven eller andre rettskildefaktorer kan medføre at rettsanvendelsen i større eller mindre grad unntas prøvelse.⁴⁹

2.1.3.1 Lovtolkning

Med lovtolkning sikter man til rettskildetolkningen rettsanvenderen foretar når en regels innhold skal fastlegges. Utgangspunktet er at domstolene alltid kan prøve lovens forståelse.⁵⁰

Det kan problematiseres om dette utgangspunktet er helt unntaksfritt, da det kan forekomme tilfeller der lovens ordlyd tilsier en begrenset prøvelseskompetanse.⁵¹ Dette kan skje ved så-

⁴⁵ For rettsfakta er Rt. 2007 s. 1573 premiss 49 og Rt. 1984 s. 1058 på s. 1067 illustrerende.

⁴⁶ Rt. 2009 s. 851 for skjønnsfakta.

⁴⁷ Rt. 2007 s. 1573 premiss 49. Saken gjaldt gyldigheten av et vedtak om utvisning. Høyesterett åpner for å utvise tilbakeholdenhet i saksforhold relatert til rikets sikkerhet, dersom forvaltningens bevisvurderinger fremstår som forsvarlig.

⁴⁸ Rt. 2007 s. 1573. Spørsmål om den utviste mannen var en fremtidig risiko mot rikets sikkerhet.

⁴⁹ Graver (2015) s. 249.

⁵⁰ Illustrerende er Rt. 1995 s. 1427 og Rt. 2010 s. 858.

⁵¹ Eckhoff/Smith (2014) s. 527.

kalte endelighetsklausuler. Det vil si at det ikke er avgjørende for kompetansen om det aktuelle kriterium er oppfylt, men heller om det kompetente organ ”finner” det oppfylt.⁵² Spørsmålet om slike uttrykk skal forstås slik at domstolene ikke kan prøve den konkrete lovtolkningen, vil bero på en avveining av lovens ordlyd mot andre rettskildefaktorer. En lovregel som er unntatt prøvelsesrett reiser grunnleggende rettssikkerhetsspørsmål, og det er reist spørsmål i teorien om en slik utforming heller legger føringer på domstolenes adgang til å prøve subsumsjonen.⁵³

Dersom lovens ordlyd skal tolkes som en begrensning i prøvelseskompetansen, vil domstolene likevel måtte kontrollere andre forhold ved vedtaket. Herunder vedtakets saksbehandling, de faktiske forhold og at det ikke foreligger misbruk fra det utøvende organ.

2.1.3.2 Subsumsjon

Med subsumsjon menes rettsregelens anvendelse i det individuelle tilfellet. Den klare hovedregel er at domstolene har full prøvelsesrett også ved subsumsjon.⁵⁴ Det hender likevel at domstolene velger å ikke bruke sin kompetanse fullt ut, men utviser tilbakeholdenhet med å overprøve beslutningsorganets subsumsjon.

At domstolene velger å utvise tilbakeholdenhet kan forekomme med ulike begrunnelser. I enkelte dommer finner man uttrykk som at domstolene er ”tilbakeholdne”,⁵⁵ eller ”varsom med å overprøve”.⁵⁶ I andre tilfeller vil domstolene legge vekt på synet til det opprinnelige beslutningsorgan, eller gi uttrykk for at de ikke finner grunnlag for å tilsidesette organets vurdering. Det er ikke gitt at alle disse tilfeller kan sidestilles med tilbakeholdenhet, men det er vanlig å behandle disse forholdene samlet i teori og praksis.⁵⁷

I juridisk teori har det blitt stilt opp retningslinjer over momenter som kan tilsi en tilbakeholdenhet hos domstolene.⁵⁸

Tilbakeholdenhet kan i første rekke bero på en tolkning av lovens ordlyd. Loven sier sjeldent noe eksplisitt om tilbakeholdenhet, men utformingen kan tilsi at den konkrete anvendelse er lagt til andre enn domstolene. Rettspraksis viser likevel at lovens utforming ikke alltid er av-

⁵² Eckhoff/Smith (2014) s. 527, sml. Innjord (1996) s. 176.

⁵³ Graver (2015) mener at det ikke kan oppstilles noe fast regel om at domstolene aldri overlater lovtolkning til forvaltningen, jf. s. 249. Motsatt Eckhoff/Smith (2014) s. 528.

⁵⁴ Rt. 1995 s. 1427 side 1433.

⁵⁵ Rt. 1975 s. 603 på side 606.

⁵⁶ Rt. 2007 s. 1815 premiss 39.

⁵⁷ Vangsnes (2014) s. 136.

⁵⁸ Innjord (1996).

gjørende. Høyesterett har falt tilbake på hovedregelen om at subsumsjonen kan prøves fullt ut, selv der ordlyden tilsier en begrenset prøvelsesrett.⁵⁹

Dersom lovens ordlyd ikke gir veiledning, blir spørsmålet om andre momenter kan begrunne en tilbakeholdenhet i subsumsjonen. En viss vaghet i vurderingstemaet er ofte en forutsetning for tilbakeholdenhet, men ikke alltid avgjørende.⁶⁰ I juridisk teori fremheves vurderingstemaets art og karakter, og hvilke interesselikninger som gjør seg gjeldende.⁶¹

Dersom loven utelukkende oppstiller ord og uttrykk med et skarpt meningsinnhold som ikke forutsetter andre vurderinger enn hva språknormene gir anvisning på, vil det i utgangpunktet tale mot tilbakeholdenhet.⁶² Empiriske fenomener som objektivt sett har en yttergrense⁶³ vil derfor prøves i større grad enn vurderingsnormer (nødvendig, åpenbart urimelig, saklig eller særlig grunn). Det kan hevdes at et slikt skille kan virke kunstig, og utelukker selvfølgelig ikke at vurderingsnormer oppfattes som rent rettslige og er underlagt full prøving.⁶⁴

Vurderinger som er av utpreget politisk, forretningsmessig eller faglig karakter kan medføre en tilbakeholdenhet hos domstolene. For enkelte lovbestemmelser vil denne karakteristikken gi forklaringsverdi til hvorfor domstolene utviser tilbakeholdenhet. I andre tilfeller fremstår vurderingstemaet ikke like klart. Her må domstolenes tilbakeholdenhet heller søkes forklart i at vurderingen er av en slik art at domstolene har funnet at den er mindre egnet for rettslig prøving, eller vil i det lange løp gå ut over deres objektivitet.

Beslutningsorganets relative ekspertise og forutsetninger, at domstolene føler seg dårligere rustet til å foreta vurderingen enn det opprinnelige beslutningsorgan, kan også tale for tilbakeholdenhet.⁶⁵

Momenter som tilsier tilbakeholdenhet vil måtte vektes og veies mot de hensyn som tilsier full prøvelsesrett. Av særskilt betydning er hensynet til rettsikkerheten, og behovet for en nøytral prøving. Rimelighetshensyn kan også tilsi at domstolene intensiverer sin prøving, dersom de finner resultatet av vedtaket svært urimelig.⁶⁶

⁵⁹ Rt. 2005 s. 117. "Etter tollvesenets skjønn" ble ikke unntatt domstolsprøving.

⁶⁰ Graver (2015) s. 249.

⁶¹ Vangsnes (2014) s. 141.

⁶² Stub (2008) s. 170.

⁶³ Innjord (1996) s. 182.

⁶⁴ Rt. 2005 s. 117. Kriteriet "til last" ble ansett velegnet for prøving. Se Vangsnes (2014) s. 141.

⁶⁵ Innjord (1996) s. 184 og 190, sml. Vangsnes (2014) s. 145.

⁶⁶ Innjord (1996) s. 190 av en annen oppfatning.

2.1.4 Diskresjonært skjønn

Diskresjonært skjønn beskriver den vurderingsfrihet det kompetente organ har til å avgjøre hvorvidt kompetansen skal benyttes, og eventuelt på hvilken måte. Skjønnnet omtales som diskresjonært eller fritt, med henvisning til at vurderingen faller utenfor domstolenes kompetanse å prøve. Begrepet er i så henseende en motsats til rettsanvendelsesskjønnet som kan prøves fullt ut.

Det rettslige spørsmålet er å avgjøre når loven gir rom for et diskresjonært skjønn, og hva som er de rettslige grensene for skjønnnet. Ettersom tilbakeholdenhet er en slags mellomløsning mellom full prøvelsesrett og begrensninger i kompetansen, vil samme momenter og hensyn som tilsier tilbakeholdenhet tilsi begrenset prøvelseskompetanse.⁶⁷

Utgangspunktet er lovens ordlyd. Dersom det fremgår av lovteksten at et forbud eller påbud ”kan” nedlegges, vil det ofte tale for at man står overfor et diskresjonært skjønn. Tilsvarende dersom regelens følgeside er utformet med åpenhet. Som ved tilbakeholdenhet, kan lovens ordlyd være så vagt utformet så at den gir et dårlig utgangspunkt for rettslig presisering. Slik utforming kan tale for at det er lovgivers vilje at vurderingen ikke skal etterprøves av domstolene.

Lovgivers vilje kan være nærmere presisert i forarbeidene. Uttalelser kan gi direkte støtte for tolkningen at skjønnnet ikke kan prøves, eller det kan fremgå indirekte gjennom hensyn og formål bestemmelsen søker å ivareta.

Et motargument mot begrenset prøvelsesrett er hensynet til rettssikkerheten. Manglende vurdering av rettssikkerhetsspørsmålet kan gi opphav til tvil om hvorvidt det var lovgivers overveide standpunkt at skjønnnet ikke skal overprøves. Rettspraksis viser at dersom rettssikkerheten ikke er nærmere drøftet av lovgiver, kan det redusere rettskildevekten av lovens ordlyd og forarbeider.⁶⁸

Skillet mellom rettsanvendelsesskjønn og diskresjonært skjønn kan klart fremgå av loven, slik at kompetansefordelingen blir naturlig. I andre tilfeller er grensen så flytende, at et skille kan fremstå som kunstig. Skal loven forstås som diskresjonær, må det problematiseres hvor stor vurderingsfrihet det kompetente organ har. Det må være de reelle grunner til en begrenset prøving som domstolen finner avgjørende. I praksis kan det medføre at loven blir tolket slik at

⁶⁷ Vangsnes (2014) s. 140-141. Se derfor pkt. 2.1.3.2 og 1.3.2.

⁶⁸ Rt. 2005 s. 117.

lite blir igjen til organets vurderingsfrihet, alternativt kan subsumsjonen bli sammenfallende med det diskresjonære skjønnet.⁶⁹

Forstås lovbestemmelsen som diskresjonær, må det problematiseres om skjønnet skal være helt fritt. På forvaltningsrettens område har man utviklet læren om myndighetsmisbruk, som begrenser forvaltningsorganets frihet.⁷⁰ Uttrykket myndighetsmisbruk⁷¹ er anvendt som en felles betegnelse på den kontroll domstolene fører med forvaltningens diskresjonære skjønn.⁷²

Ved en slik kontroll vil domstolene vurdere om de hensynene som er benyttet og vektlagt, er saklige og relevante i lys av det kompetansegrunnlag som det utøves myndighet i medhold av.⁷³ Domstolene vil kontrollere at avgjørelsen ikke har vært vilkårlig, at vurderingen har hatt tilstrekkelig bredde og at hensyn ikke tillegges uforholdsmessig vekt.⁷⁴ Domstolene vil videre prøve at organet ikke har utøvd usaklig forskjellsbehandling. Rettspraksis viser at domstolen også kan prøve om de finner resultatet av et vedtak sterkt urimelig,⁷⁵ men det skal svært mye til for at en slik anførsel fører frem.^{76 77}

Et viktig spørsmål er om organet står fritt til å fastlegge hensynenes relative vekt. En slik kompetanse vil ofte være kjernen i det diskresjonære skjønn, slik at domstolenes prøvelsesrett som utgangspunktet er begrenset.⁷⁸

2.2 Prøvelsesretten på selskapsrettens område

Strukturen i et aksjeselskap kan gi opphav til en rekke konflikter som etter sin art må prøves for domstolene. Et aksjeselskap er et eget rettssubjekt, se asl § 2-20 første ledd, men også aksjonæren har som kapitaleier rettigheter, både av økonomisk og organisatorisk art. Aksjonærdeltakelse skjer i hovedsak gjennom stemmerett på generalforsamling, men selve forvaltningen av selskapet er overlatt til andre organer, herunder selskapets styre og daglig leder.

⁶⁹ Rt. 2007 s. 257.

⁷⁰ Boe (1981) s. 42.

⁷¹ Begrepet har blitt kritisert i teorien, jf. Eckhoff/Smith (2014) s. 406.

⁷² Aulstad (2008) s. 262-263, sml. Boe (1981) s. 42.

⁷³ Aulstad (2008) s. 262.

⁷⁴ Eckhoff/Smith (2014) s. 398.

⁷⁵ Eckhoff/Smith (2014) s. 398.

⁷⁶ Rt. 2002 s. 209 side 226.

⁷⁷ Det har blitt reist spørsmål om domstolene kan prøve forholdsmessigheten av et vedtak, men dette er omstridt, jf. Graver (2015) s. 131. Sml. Eckhoff/Smith s. 405.

⁷⁸ Rt. 1996 s. 78 på side 86.

Selskapets organisering forutsetter at utøvende organ i selskapet har et betydelig styringsrom. Men ettersom aksjemajoriteten i de fleste tilfeller står fritt til å fjerne styret før tjenestetiden utløper, vil aksjemajoriteten i praksis ha en viss kontroll med selskapet. Samtidig vil det i mindre selskaper ofte være en nær tilknytning mellom styret og majoritetsaksjonæren.⁷⁹ Styrets beslutning kan være påvirket av disse tilknytningene, noe som nødvendiggjør en nøytral prøving hos domstolene. På generelt grunnlag kan det derfor reises motforestillinger mot å innskrenke domstolens prøvelseskompetanse.

Styret i et aksjeselskap skal ivareta selskapets verdier forsvarlig i samsvar med hva som er i selskapets interesser. Hvilke disposisjoner som er i selskapets interesser vil bero på en konkret vurdering av det enkelte selskap, og vil kunne fordre andre type vurderinger enn de som kan karakteriseres som rettslige. Det er delte meninger om hvem som i siste instans bør avklare innholdet av selskapets interesser. Det kan hevdes at selskapets ledelse har bedre forutsetninger enn domstolene til å vurdere interne og eksterne forhold. Disposisjoner begrunnet i selskapets interesser vil derfor gjennomgående innebære spørsmål om hvilket inngrepsnivå domstolene skal legge til grunn for sin prøving.⁸⁰

2.2.1 Forholdet mellom prøving av samtykkenektelse og andre rettsområder

Det materielle vilkåret om saklig grunn for samtykkenektelse forutsetter en (tankemessig) vurdering i tre ledd: Det må tas stilling til det generelle innholdet i lovens krav om saklig grunn (lovtolkning), og anvendelse i det konkrete tilfelle (subsumsjon). Dersom det er adgang til å nekte samtykke må det vurderes om denne skal benyttes (hensiktsmessighet). Omfang og intensitet av domstolsprøvingen vil i avhandlingen henføres til denne tankeprosessen, med spørsmål om hvilke ledd i vurderingen domstolene kan prøve.

Det har vært diskutert om domstolsprøving av kravet om ”saklig grunn” skal tilsvare den vide prøvelsesretten for saklighetskrav ved oppsigelse av arbeidsforhold^{81 82} eller leietaker, eller om prøvelsesretten ved samtykkenektelse heller har paralleller til den mer begrensede prøvelsesretten ved forvaltningsvedtak.⁸³

Ved oppsigelse av leie- eller arbeidstaker blir terskelen for domstolsprøving noe annerledes enn ved selskapsretten. I både husleieloven og arbeidsmiljøloven står vernet om leietaker

⁷⁹ Truyen (2004) s. 307-308.

⁸⁰ Sandbekk (2002) s. 452-454.

⁸¹ RG. 1991 s. 1158 (Periscopos). Prøvelsesretten tilsvarte saklighetskontrollen for oppsigelse. Dommen har blitt kritisert i teorien.

⁸² Fanebust (2001) s. 312-314 om saklighetsprøving for oppsigelse.

⁸³ Smith (1988) s. 150.

og arbeidstaker sterkt. Prøvingen må her ses i lys av kontraktsretten, samtidig som den knytter seg til påbud fra en presumtivt ”sterkere part”. I aksjeretten er derimot prøvelsesrettens problemstilling knyttet til en nektet tillatelse til en ønsket disposisjon i selskapsform,⁸⁴ og er heller ikke i direkte relasjon til det kontraktsrettslige paradigmet.

Det kan være naturlig å trekke paralleller til et vedtak om nektet tillatelse eller samtykke etter søknad i forvaltningsretten.⁸⁵ Likeledes kan det sies å være en stor parallellitet mellom de hensyn som gjør seg gjeldende i en saklighetsvurdering etter aksjelovens § 4-16 annet ledd, og de prinsipper som styrer grensene for forvaltningens diskresjonære skjønn.

Etter Høyesteretts dom ”Østlendingen” er det imidlertid ikke rom for direkte analogier til forvaltningsretten. Det ble uttalt at:

”spørsmålet om hvor inngripende domstolskontrollen skal være, svarer til lignende tolkningsspørsmål ved andre lovregler som knesetter rettslig prøvning av skjønnsutøvelse innen offentlig og privat sektor. Jeg kan likevel ikke se at det uten videre er naturlig å trekke analogier til spørsmålet om domstolskontroll med samtykkenektelser ved eierskifte i selskapskontroll.”⁸⁶

Selv om det ikke er rom for direkte analogier, har det i juridisk teori blitt hevdet at det kan være grunn til å betegne kravet om ”saklig grunn” som et diskresjonært skjønn. Det vil da være forvaltningsrettens prinsipper for prøving av diskresjonært skjønn domstolsprøvingen hviler på; skjønnet må bygge på relevante og saklige hensyn, det kan ikke foreligge forskjellsbehandling og resultatet kan ikke være grovt urimelig.⁸⁷

Med en slik tilnærming vil domstolenes oppgave være å vurdere om det foreligger usakligheter eller brudd på likhetsbegrensning, fremfor å vurdere om den aktuelle begrunnelse ligger innenfor styrets materielle kompetanse.⁸⁸ Etter mitt skjønn vil denne tilnærmingen bære for langt av sted. Avgjørende kan ikke være at lovens saklighetsvurdering omfatter mange av de samme momentene som domstolskontroll av forvaltningens diskresjonære skjønn. En rubrering av kravet om ”saklig grunn” som et diskresjonært skjønn vil heller måtte skje på bakgrunn av en materiell vurdering av aksjelovens § 4-16 annet ledd.

⁸⁴ Bruland (2001) s. 57.

⁸⁵ Bruland (2001) s. 57.

⁸⁶ Rt. 1999 s. 1682 på s. 1691.

⁸⁷ Bruland (2001) s. 66. Paralleller har også blitt trukket til aksjelovens regler mot myndighetsmisbruk, jf. Minde (2015) s. 19.

⁸⁸ Bruland (2001) s. 64.

3 Samtykkenektelse til aksjeerverv

3.1 Generelt

Hovedregelen om aksjers overførbarhet følger av aksjelovens § 4-15 første ledd. Etter loven kan aksjer ”skifte eier ved overdragelse og på annen måte for så vidt annet ikke er bestemt i lov, selskapets vedtekter eller avtale mellom aksjeeiere”. Begrepet ”overdragelse” sikter til tradisjonelle former for eierskifte i form av salg, bytte og gave. Overdragelse på ”annen måte” sikter til andre typer eierskifte, herunder arv, skifte og kreditorbeslag.⁸⁹

Loven gir uttrykk for at aksjer er fritt omsettelige, med mindre det foreligger særskilt hjemmel for annet. Begrensninger i overførbarheten kan følge av lov, selskapets vedtekter eller andre avtalte begrensninger. Unntakene har samme anvendelsesområde som hovedregelen etter § 4-15 første ledd, begrensningene kan gjelde for ethvert eierskifte.⁹⁰

Aksjeloven kommer til anvendelse for selskaper av ulik størrelse og struktur. Aksjelovens utforming medfører at det enkelte selskap selv har adgang til å avgjøre hvilke begrensninger det er behov for i selskapet.⁹¹

Aksjelovens krav om samtykke for aksjeerverv følger av § 4-15 annet ledd, hvor det fremgår at ”erverv av aksje er betinget av samtykke fra selskapet med mindre det er fastsatt i vedtektene at samtykke ikke skal kreves”. Lovens deklarasjoniske hovedregel innebærer at aksjer i realiteten ikke er fritt omsettelige.

Hvorvidt selskapet har gått bort fra lovens utgangspunkt om samtykke for erverv, vil måtte bero på en tolkning av selskapets vedtekter, jf. § 4-15 annet ledd. Selskapet er videre gitt adgang til å fastsette nærmere vilkår for å nekte samtykke i vedtektene, jf. aksjelovens § 4-16 annet ledd siste punktum. Det medfører at vedtektene vil danne de rettslige utgangspunkter for en samtykkenektelse. En forutsetning for at samtykkenektelse med hjemmel i vedtektene skal være bindende, er at vedtektsbestemmelsen er gyldig og forenlig med lovens saklighetskrav.⁹²

Den legale bindingen av selskapets kompetanse til å nekte erverv, følger av aksjelovens § 4-16 annet ledd. Samtykke kan bare nektes dersom det foreligger en ”saklig grunn” for det. Selskapet vil heller ikke kunne nekte eierskifte ved ”arv eller på annen måte når erververen er

⁸⁹ Andenæs (2006) s. 156.

⁹⁰ Andenæs (2006) s. 157.

⁹¹ Andenæs (2006) s. 157.

⁹² Andenæs (2006) 2. 194.

den tidligere eiers personlige nærstående eller slektninger i rett opp - eller nedstigende linje”, jf. § 4-16 annet ledd annet punktum.

Loven inneholder ingen klargjøring av begrepet ”saklig grunn”. Det følger av forarbeidene at lovgiver avstod fra en lovpresisering av begrepet, siden det ikke var gitt at vurderingen ville bli den samme for alle selskaper.⁹³

3.2 Hensyn

Prinsippet om at aksjer er fritt omsettelige har vært ansett som et grunnleggende kjennetegn ved aksjeselskapsformen, og har historisk vært det formelle utgangspunktet for norsk aksje-lovgivning.⁹⁴ Fri omsettelighet vil innebære at aksjonæren fritt kan tre ut av selskapet ved å avhende sin aksje. Dette prinsippet er i overenstemmelse med hovedregelen for andre formuesrettigheter, som normalt kan overføres fritt.

Et aksjeerverv er som oftest økonomisk motivert, på samme måte som ønsket om å avhende aksjen i de fleste tilfeller er økonomisk begrunnet. Aksjonæren kan ha behov for å frigjøre kapital til andre investeringer, ha et ønske om å realisere eventuell avkastning eller begrense et tap. Et ønske om å tre ut av selskapet kan også være begrunnet i at aksjonærens interesser ikke lenger er forenlig med den virksomhet selskapet driver. Siden vedtak i et selskap fattes på bakgrunn av aksjemajoriteten, kan mindretallsaksjonær føle seg forbigått av flertallet. Når en mindretallsaksjonær ikke har en alminnelig rett til tre ut av selskapet annet enn ved salg, taler det for en fri adgang til avhendelse av aksjen.

Prinsippet om fri omsettelighet vil ofte kunne være også i selskapets interesse. For de fleste selskaper skjer aksjonærdeltakelse utelukkende gjennom kapitalinvestering, og det vil derfor være av underordnet betydning hvem som er eier av aksjen.⁹⁵ Det vil være mer gunstig for selskapet om aksjonæren kan selge sin aksje i et annenhåndsmarked, enn om selskapets kapitalbase blir belastet gjennom innløsning. Aksjer som ikke er realiserbare kan også medføre at aksjonæren forventer avkastning for sin investering på andre måter,⁹⁶ noe som nødvendigvis ikke heller vil gagne selskapet.

Et annet perspektiv er at omsetningsbegrensninger kan påvirke selskapets adgang til å bli tilført nye verdier. Selskapets tilgang på kapital vil være avhengig av hvordan potensielle inves-

⁹³ NOU 1996:3 s. 120, jf. Ot.prp.nr. 36 (1993-94) s. 184.

⁹⁴ Bråthen (1996) s. 164.

⁹⁵ Bråthen (1996) s. 167.

⁹⁶ For eksempel høyere utbytte.

torer oppfatter aksjen som investering.⁹⁷ Ved siden av forventet avkastning og risiko, kan aksjenes likviditet påvirke investeringsviljen.⁹⁸ Om en kjøper vet at det vil være tidkrevende og kostbart å komme seg ut av selskapsforholdet, vil det kunne minske vedkommendes interesse for å delta i kapitalutvidelse.⁹⁹

I et samfunnsøkonomisk perspektiv vil fri omsettelighet av aksjer være i samfunnets interesse. Kapital vil tilflyte de selskaper som antas å gi høyest avkastning med lavest risiko. Dette vil stimulere til nyskapning og verdiskapning i samfunnet.¹⁰⁰ Begrensninger i omsetteligheten vil derfor kunne medføre at effektive transaksjoner og kapitalallokering ikke gjennomføres, og således ha en nedkjølende effekt i markedet.

Selskapets form og egenart medfører at spørsmålet om aksjers omsettelighet ikke utelukkende kan ses på som en rett til å avhende formuesrettigheter.¹⁰¹ Ikke alle selskaper er beregnet på alminnelig omsetning av aksjer.¹⁰² Slike selskaper kan ha behov for å kontrollere aksjonær-sammensetningen, og vil være mer ”lukket”.

Når vilkårene for samtykkenektelse skal fastsettes og anvendes av rettsanvenderen, må selskapets behov for å nekte et erverv vektas mot hensynet om aksjers frie omsettelighet. Fokus i denne avhandlingen er de aksjerettslige regler slik disse gjelder for aksjeselskaper, men øvrig selskapslovgivning beskriver lovgivers vektlegning av omsetningshensynet ut fra selskapsform. I selskapsretten står det børsnoterte selskapet med fri omsettelighet på den ene ytterkanten,¹⁰³ og det ansvarlige selskapet med krav om enstemmighet på den andre. I midten er de forskjellige løsninger for aksjeselskaper og allmennaksjeselskaper. Dette illustrerer lovgivers bevisste valg om et deklarasjonspunkt om samtykkekrav for aksjeselskaper, slik at betydningen av hensynet til fri omsettelighet ikke er trukket like langt som for allmennaksjeselskap og børsnoterte selskap.

3.3 Saksgang

Aksjer erverves ved avtale mellom aksjonær og erverver. Dersom ikke annet fremgår av selskapets vedtekter eller lovbestemte unntak, krever ervervet et samtykke fra selskapet sin side, jf. § 4-15 annet ledd.

⁹⁷ NOU 1999:3 pkt. 5.2.2.2.

⁹⁸ Nedrelid (2013) s. 102.

⁹⁹ NOU 1999:3 pkt. 5.2.2.2.

¹⁰⁰ NOU 1999:3 pkt 5.3.4.

¹⁰¹ Ot.prp.nr. 23 (1996-97) s. 94.

¹⁰² Ot.prp.nr. 23 (1996-97) s. 93.

¹⁰³ Jf. Børsforskriftens § 6, se Rt. 1989 s. 1230 ”Arendal Fossekampani”.

3.3.1 Erververs rettsstilling

Det følger av aksjelovens § 4-12 at erververen ”straks skal sende melding til selskapet om sitt aksjeervert”. Meldingen må antageligvis ses på som en søknad til samtykke, og etter lovens ordlyd påhviler meldeplikten erververen. På den måten blir selskapet underrettet om overdragelsen.¹⁰⁴ Meldeplikten inntreffer ikke ved avtaleinngåelse, men når avtalen gjennomføres.¹⁰⁵

Erververen kan kun utøve de rettigheter som tilkommer en aksjeeier når ”ervertet er innført i aksjeeierboken, eller når ervertet er meldt og godtgjort uten at det hindres på grunn av omsetningsbegrensninger etter vedtektene eller loven”, jf. aksjelovens § 4-2 første ledd. At erververen oppfyller sin meldeplikt får dermed betydning for om aksjeervertet skal kunne innføres i aksjeeierboken, og for utøvelse av aksjonærrettighetene. I praksis vil ervertet som oftest innføres av selskapet i aksjeeierboken, se asl. § 4-7, men lovens andre alternativ får selvstendig betydning der selskapet uten grunn forsøker å hindre erververen i å utøve sine rettigheter.

Dersom spørsmålet om samtykke ikke er avgjort, følger det motsetningsvis at erververen ikke kan utnytte de rettigheter som tilkommer en aksjeeier, jf. asl. § 4-2. Det er likevel gjort unntak for retten til utbytte, andre utdelinger og retten til aksjer ved kapitalforhøyelse, jf. § 4-2 første ledd annet punktum, som kan utøves uten at ervertet må være meldt og akseptert av selskapet. Bakgrunnen for dette er at slike rettigheter i stor grad kan skilles fra aksjen.¹⁰⁶ Hvorvidt utbytte tilkommer erververen eller aksjonæren vil måtte bero på hva som er avtalt om aksjens overgang mellom de to.

3.3.2 Krav til saksbehandling

Saksbehandlingsreglene ved samtykkenektelse følger av aksjelovens § 4-16, som må leses i sammenheng med aksjelovens alminnelige krav til saksbehandling. Sammenholdt gir reglene krav til fremgangsmåte som må overholdes av selskapet.

3.3.2.1 *Personell kompetanse til å håndheve samtykkenektelse*

Etter aksjelovens § 4-16 første ledd tilkommer det styret å avgjøre om samtykke skal gis eller ikke, med mindre vedtektene fastsetter noe annet. Hvem som har kompetanse til å fatte vedtak om samtykke, beror således på en tolkning av selskapets vedtekter. Beslutningsmyndighet kan legges til ett eller flere styremedlemmer, generalforsamlingen eller daglig leder, men antakelig ikke til en bedriftsforsamling eller organ utenfor selskapet.¹⁰⁷

¹⁰⁴ Andenæs (2006) s. 194.

¹⁰⁵ Aarbakke m. flere (2012) s. 248.

¹⁰⁶ Andenæs (2006) s. 160.

¹⁰⁷ Andenæs (2006) s. 184.

At det er styret som normalt håndhever spørsmålet om samtykke, er i overenstemmelse med at forvaltning av selskapet og representasjon utad hører inn under styret, jf. asl § § 6-12 og 6-30. Ligger avgjørelsesmyndigheten hos styret som lovens normalordning forespeiler,¹⁰⁸ må styret følge aksjelovens krav til saksbehandling ved en styrebeslutning.¹⁰⁹ Styret må derfor sies å ha en viss utredningsplikt, partene må bli hørt, og styret må ha vurdert samtykkenektelsen i foreliggende sak. Et vedtak forutsetter et samlet styre, styret kan med andre ord ikke delegere kompetansen innad.¹¹⁰

Styret er som ellers underordnet generalforsamlingen som øverste organ. Det innebærer at det ikke er noen begrensninger i generalforsamlingens adgang til å instruere styret om å gi eller nekte samtykke.¹¹¹

3.3.2.2 Saksbehandlingstiden

Når erverv av aksjer betinges av et samtykke skal ”avgjørelse tas snarest mulig etter at ervervet er meldt selskapet”, jf. aksjelovens § 4-16 første ledd. Lovens utforming kan tilsi at styret ikke er forpliktet til å ta stilling til en søknad om forhåndssamtykke, men først må vurdere ervervet når det har blitt ”meldt” til selskapet. Dersom erververen først søker selskapet om et forhåndssamtykke, er det likevel ingenting i veien for at styret gir det.¹¹²

Loven krever at en avgjørelse fra selskapet må foreligge ”snarest mulig”. En språklig forståelse av dette begrepet åpner for en konkret vurdering, siden tidsfristen er gjort relativ. Hensynet til effektivitet må her veies mot ønsket om et riktig resultat. Likevel vil alminnelige lojalitetsbetraktninger tilsi en rask tilbakemelding, siden erververs rettigheter i selskapet avhenger av et samtykke fra selskapet og innføring i aksjeeierboken, jf. § 4-2 sml. § 4-7.

Dersom styret ikke overholder lovens krav om at avgjørelsen må skje ”snarest mulig” vil det antageligvis ikke ha selvstendig betydning for samtykkenektelsen, men kan i prinsippet medføre et erstatningsansvar for styret dersom det går uforsvarlig lang tid.¹¹³ Samme synspunkt må antakeligvis tillegges lovens krav om at erververen skal underrettes ”uten opphold” om avgjørelsen, jf. § 4-16 tredje ledd.

¹⁰⁸ I den videre fremstilling forutsettes kompetanse å ligge hos styret.

¹⁰⁹ Herunder reglene om inhabilitet, saksforberedelse og flertallskrav for et styrevedtak.

¹¹⁰ Rt. 1928 s. 70, jf. Aarbakke m.flere (2012) s. 262.

¹¹¹ Aarbakke m. flere (2012) s. 262.

¹¹² Andenæs (2006) s. 194.

¹¹³ Bråthen (1996) s. 363.

Krav til saksbehandlingstid hos styret må ses i sammenheng med den maksimale handlefrist som følger av aksjelovens § 4-16 fjerde ledd. Etter loven skal samtykke anses for å være gitt, dersom erververen ikke er ”underrettet om at samtykke er nektet innen to måneder etter at melding om ervervet kom inn til selskapet”. Fristen er preklusiv for selskapet, det vil si at erververen ikke lenger hindres av et samtykkekrav dersom fristen er utløpt.

Fristen beregnes etter aksjelovens § 18-4 annet ledd, hvor det fremgår at en frist som regnes i måneder ”ender på den dag i den siste uke eller den siste måned som etter sitt navn eller tall svarer til den dag da fristen begynner å løpe. Har ikke måneden dette tallet, ender fristen på den siste dag i måneden”. Loven gir veiledning for hvordan fristen løper, men gir ikke uttrykk for hva som utløser fristen eller når den avbrytes. Dette vil måtte bero på en selvstendig tolkning av aksjelovens § 4-16 fjerde ledd.

Fristen løper fra det tidspunkt melding om ervervet ”kom inn” til selskapet, jf. § 4-16 fjerde ledd. Lovens begrep ”kom inn” må antageligvis forstås slik at melding må ha kommet frem til selskapet for at fristen skal løpe, sml. avtalelovens § 2.¹¹⁴ Dersom det ikke er gitt melding til selskapet, må det kunne oppstilles en handleplikt for styret idet de får kjennskap til at aksjen er ervervet.¹¹⁵

Fristavbrytende for selskapet er når erververen underrettes om at samtykke er nektet, jf. aksjelovens § 4-16 fjerde ledd. Loven oppstiller ikke noe formkrav til underretningen. Den tidligere aksjeloven av 1976 hadde krav om at underretning skulle skje skriftlig, jf. § 3-4 tredje ledd annet og fjerde punktum, men kravet om skriftlighet bortfalt ved aksjeloven av 1997. Et slikt formkrav kan ikke uten videre innfortolkes i lovteksten av 1997,¹¹⁶ og det må derfor antas at en underretning kan skje muntlig fra selskapet til erververen.

3.3.2.3 *Krav om begrunnelse*

Det følger ingen materielle krav av aksjeloven for hva en underretning skal inneholde. Forarbeidene synes å legge til grunn at en underretning uten begrunnelse er tilstrekkelig for å hindre passivitetsvirkninger.¹¹⁷ Det synes å være nok at selskapet orienterer erververen om at ervervet er nektet, innen fristen på to måneder.

Det kan problematiseres om en slik løsning harmonerer med aksjelovens øvrige system, der selskapet har plikt til å angi en begrunnelse for sin nektelse, og orientere erververen om hva

¹¹⁴ Aarbakke m. flere (2012) s. 266, sml. Andenæs (2006) s. 195.

¹¹⁵ Bråthen (1996) s. 363.

¹¹⁶ Andenæs (2006) s. 194.

¹¹⁷ NOU 1996:3 s. 120-121.

som er påkrevet for å bringe forhold i orden, jf. aksjelovens § 4-16 tredje ledd. En samtyknektelse rammer i første rekke erververen. En angivelse av de hovedsynspunkt som begrunner nektelsen vil kunne gi erververen en mulighet til å imøtegå selskapets vedtak og vurdere sine reaksjonsmuligheter. Samtidig løper det en frist¹¹⁸ for erververen til å rette de forhold som begrunner nektelsen, eller iverksette de tiltak som fremgår av § 4-17 første ledd. Dersom selskapet først trenger å angi begrunnelsen senere, vil den miste mye av sin betydning for erververen og fristen etter § 4-17 kan virke urimelig. Reelle hensyn kan tilsi at underretning fra selskapet må inneha en begrunnelse for å virke fristavbrytende.¹¹⁹ En slik tolkning medfører at en underretning uten begrunnelse ikke vil avbryte fristen, og kan i sin ytterste konsekvens medføre at selskapet ikke lenger har adgang til å nekte. Løsningen etter aksjeloven er likevel åpen.

Verken aksjeloven eller dens forarbeider oppstiller krav til hva en begrunnelse fra selskapet skal inneholde. Som for underretning kan det ikke innfortolkes noe krav om skriftlighet.¹²⁰ Etter bestemmelsens formål må det antas at erververen har krav på å få begrunnet de momenter som har blitt vektlagt ved avgjørelsen.¹²¹ Lovens utforming tilsier likevel svært begrensede krav til begrunnelsen.¹²² Dersom begrunnelsen viser at selskapet behandler ulike aksjonærer forskjellig, kan imidlertid begrunnelsen ha en adresse til reglene om myndighetsmisbruk.¹²³

Selskapet er trolig ikke bundet av begrunnelsen, idet andre hensyn også kan påberopes i en etterfølgende rettssak.¹²⁴ Disse hensynene må likevel henføres til forhold som forelå på det tidspunkt nektelsen skjedde. Det betyr at faktiske omstendigheter og forhold etter nektelsestidspunktet ikke kan påberopes i en saklighetsvurdering. Tilsvarende vil erververen ikke være avskåret fra å føre bevis for at selskapet var motivert av andre utenforliggende hensyn ved sin nektelse.

3.3.2.4 Virkningene av saksbehandlingsfeil

Mangelfull saksbehandling kan både være et moment ved vurderingen av det foreligger saklig grunn for nektelse, og etter omstendighetene en selvstendig grunn for å sette samtykkenektelsen til side.¹²⁵

¹¹⁸ Jf. aksjelovens § 4-17 annet ledd, tiltak må iverksettes innen to måneder.

¹¹⁹ Jenssen (2010) s. 42, sml. Aarbakke (2012) s.265.

¹²⁰ Aarbakke m.flere (2012) s. 266.

¹²¹ Aarbakke m.flere (2012) s. 265.

¹²² Se pkt. 4.2.2.

¹²³ Ryssdal (2015).

¹²⁴ Andenæs (2006) s. 193.

¹²⁵ Andenæs (2006) s. 193. Aktualisert ved begrunnelse, se pkt. 4.2.2.

Mangelfull saksbehandling kan medføre ugyldighet når den strider mot lov, vedtekter eller uskrevne prinsipper om forsvarlig saksbehandling.¹²⁶ Det følger av rettspraksis at avgjørende for virkningene er hvorvidt feilen har hatt betydning for vedtakets innhold, også kalt kausalitet.¹²⁷

Innholdet i et kausalitetskrav kan formuleres etter hva slags feil man står overfor og feilens betydning. Ved grove feil kan det være naturlig at kravet om kausalitets senkes, en vesentlig tilsidesettelse av regler som skal ivareta aksjonærens interesse må kunne medføre en sterk presumsjon om at feilen har hatt betydning. For mindre feil kan det etter omstendigheten tenkes at terskelen må nyanseres, slik at feilen settes ut av betraktning med mindre den har virket inn på vedtakets innhold.¹²⁸

3.3.3 Selskapets adgang til å omgjøre et vedtak

Et samtykke eller en samtykkenektelse må ses på som et dispositivt utsagn, slik at eventuell omgjøring må bli supplert av avtalerettslige regler og prinsipper.¹²⁹

Et samtykke til erverv kan normalt ikke tilbakekalles med mindre det skjer før eller samtidig med at samtykket kommer til erververens kunnskap, jf. avtalelovens § 7.¹³⁰ Det medfører at et allerede meddelt samtykke i sin alminnelighet ikke vil kunne omgjøres. Styret har dog rett til å hevde at de ikke er bundet som følge av ugyldighet eller bristende forutsetninger. Videre følger det av rettspraksis at styret kan tilbakekalle et samtykke etter re integra-regelen etter en analogisk anvendelse av avtl. § 39.¹³¹

En eventuell myndighetsoverskridelse i form av uberettiget samtykke fra styret sin side må avgjøres ut fra de alminnelige legitimasjonsreglene etter aksjelovens § 6-33, som må antas å få anvendelse også for samtykke til aksjeerverv.¹³² Ved en uberettiget nektelse fra kompetente organ har imidlertid generalforsamlingen, som øverste myndighet jf. aksjelovens § 5-1, rett til å overprøve nektelsen.

¹²⁶ Andenæs (2006) s. 324, sml. Knudsen (2004) s. 169 og Minde (2015) s. 18.

¹²⁷ Rt. 2003 s. 1501, sml. Knudsen (2004).

¹²⁸ Rt. 2003 s. 1501 premiss 48, sml. Andenæs (2006) s. 325.

¹²⁹ Smith (1988) s. 174, sml. Andenæs (2006) s. 196.

¹³⁰ Andenæs (2006) s. 195.

¹³¹ LF-1999-614-2.

¹³² Andenæs (2006) s. 196, sml. Aarbakke m. flere (2012) s. 262.

3.4 Saklighetskrav

Etter aksjelovens § 4-16 annet ledd kan et aksjeerverv som nevnt bare nektes dersom det foreligger ”saklig grunn for det”.

Lovens saklighetskrav er en rettslig standard. Typisk for slike standarder er at de er underlagt en konkret vurdering, som kan endre seg over tid. For at en slik standard skal få et presist innhold, må den bli tolket og utfylt av enkeltsaker. Lovens saklighetskrav gir uttrykk for at enhver begrunnelse ikke kan aksepteres, og trekker dermed opp rammene for selskapets skjønnsutøvelse.

Lovens manglende presisering av saklighetsvurderingen reiser spørsmål om hvilke synspunkter som kan ligge til grunn for en overføringsnektning, og om de hensyn, som etter sin art er akseptable for selskapet å trekke inn i sin vurdering, er tungtveiende nok til å begrunne en nektelse. Problemstillingen kan også formuleres negativt, hvilke hensyn kan selskapet ikke vektlegge i sin vurdering?

I juridisk teori er det vanlig å trekke frem tre momenter som utgjør rammene for kravet om saklig grunn.¹³³ En nektelse må være begrunnet i selskapets interesse, forenlig med lovens øvrige regler og det må skje en avveining mellom hensynet til selskapet og den enkelte aksjonærs behov for å komme seg ut av selskapet.

3.4.1 Selskapets interesser

Det følger av aksjelovens forarbeider at grunnvilkåret for at en nektelse skal være saklig begrunnet er at den ivaretar selskapets interesser.^{134 135} Dette utgangspunktet er lagt til grunn både i rettspraksis og juridisk teori.

Siden aksjeloven gjelder selskaper av ulik karakter, må hva som er i selskapets interesse måtte avgjøres konkret, og isoleres fra det som er styrets- eller aksjonærenes særinteresse.¹³⁶ Selskapet vil gjennom sin egen identitet påvirke rammene for eierskifte i selskapet. Det er et samspill mellom selskapets virksomhet og selskapets interesser, der selskapets vedtekter, formålsangivelser, drift og egenart påvirker rammebetingelsene for saklighetsvurderingen.

¹³³ Andenæs (2006) s. 186.

¹³⁴ NUT 1970:1 s. 84, sml. Ot.prp.nr. 19 (1974-75) s. 44.

¹³⁵ Må ses i sammenheng med styremedlemmenes alminnelige krav til forvaltning av selskapet i lys av selskapets interesser.

¹³⁶ Andenæs (2006) s.186.

Utgangspunktet for vurderingen er en tolkning av selskapets vedtekter. For det første vil selskapet kunne ha oppstilt nærmere vilkår for samtykkenektelse, jf. § 4-15 annet ledd. For det andre vil vedtektene fastlegge virksomhetsangivelse, som vil stå sentralt i vurderingen. Avhengig av selskapets karakter, vil denne stå i mer eller mindre sammenheng med aksjerettens vinningsformål, jf. aksjelovens § 2-2 annet ledd. For selskaper av kommersiell karakter vil vinningsformålet være en sentral del av selskapets interesser,¹³⁷ og vil som oftest svare til aksjonærens overordnede interesse om styrket egenkapital og økonomisk utbytte.¹³⁸ For selskaper av ikke-kommersiell karakter vil vinningsformålet være av mindre betydning, og selskapets interesser må i større grad utledes av virksomhetsformålet.¹³⁹

I tillegg vil hensynet til ansatte eller kreditorer kunne utgjøre relevante og saklige hensyn, uten at dette går på tvers av selskapets interesser. Brederes samfunnshensyn vil også kunne spille en rolle, hvis selskapets formål tilsier at slike hensyn skal ivaretas.¹⁴⁰

Kravet om at samtykkenektelsen må skje i selskapets interesse vil i stor grad ivareta samme hensyn som generalklausulene i aksjelovens § 5-21 og 6-28 første ledd.¹⁴¹ Hensynet er å hindre myndighetsmisbruk, og at enkelte aksjonærer tilgodeses på bekostning av andre aksjonærer eller selskapet. En samtykkenektelse vil som nevnt kunne underkjennes dersom selskapet har handlet på bakgrunn av interesser begrunnet i andre forhold enn selskapets. I mange tilfeller kan dette skillet være vanskelig å trekke. Aksjonærkonflikter kan utgjøre en trussel for selskapet, og det kan være i selskapets interesse å nekte samtykke til erverv selv om den bakenforliggende uenigheten er mellom eksisterende aksjonærer og erverver.¹⁴²

3.4.2 Lovlighet

Det er et krav at en nektelse skal være forenlig med aksjelovens øvrige regler.¹⁴³ Prinsippet om likebehandling og forbudet mot myndighetsmisbruk står sentralt. Det kan for eksempel ikke anses som en saklig nektelsesgrunn at erververen ikke vil vedta en aksjonæravtale,¹⁴⁴ eller avgi aksjonærrettigheter i strid med loven som en betingelse for ervervet.¹⁴⁵

¹³⁷ Minde (2015) s. 5-6.

¹³⁸ Jf. aksjelovens § 2-2 annet ledd. Se Bruland (2001) s. 59.

¹³⁹ Minde (2015) s. 5-6.

¹⁴⁰ Bruland (2001) s. 59.

¹⁴¹ Andenæs (2006) s. 156.

¹⁴² Minde (2015) s. 10-11.

¹⁴³ Andenæs (2006) s. 186.

¹⁴⁴ Andenæs (2006) s. 65.

¹⁴⁵ Augdahl (1959) s. 219.

3.4.3 Forholdsmessighetsvurdering

I en saklighetsvurdering vil det måtte foretas en avveining mellom aksjonærens behov om å få frigjort sin økonomiske interesse gjennom et salg av aksjen,¹⁴⁶ og selskapets interesse av å nekte til samtykke. Selskapets nektelsesgrunn må være tilstrekkelig tungtveiende sett i forhold til hensynet til fri omsettelighet.¹⁴⁷

Denne avveiningen kommer til uttrykk i forarbeidene til aksjeloven, men i litt andre ordelag. Det fremgår at:

”vedtektsbestemmelser av denne type må fortolkes og praktiseres under forsvarlig hensynstagen til den interesse den enkelte aksjeeier vil ha i å kunne trekke seg ut av selskapet.”¹⁴⁸

Interesseavveining har også blitt fremhevet i rettspraksis. I ”Stangeskovene” ble uttalt at saklighetsvurderingen:

”i atskillig grad måtte bero på en interesseavveining. Først og fremst gjelder det avveiningen mellom selskapets interesse og hensynet til den enkelte aksjonær som ønsker å selge aksjen.”¹⁴⁹

Verken loven eller dens forarbeider gir veiledning for hvordan hensynene skal vektes mot hverandre. Noen yttertilfeller er likevel klare. Det er neppe uenighet om at selskapet skal kunne nekte erverv der ervervet klart strider mot selskapets interesser. Det er heller ikke omtvistet at hensynet til erververen tilsier at selskapet ikke kan vektlegge utenforliggende hensyn ved sin avgjørelse. Problemet blir å identifisere hvor tungtveiende en nektelsesgrunn må være for at den skal kunne gå på bekostning av aksjonærens ønske om å trekke seg ut fra selskapet.

Dersom retten kommer til at samtykkenektelsen er saklig, blir spørsmålet om domstolene likevel kan sette nektelsen til side vurdert ut fra begge parter forhold. Den enkelte nektelsesgrunn må vurderes konkret. Enkelte nektelsesgrunner kan tilsi at domstolene ikke skal ha adgang til å sette nektelsen til side, fortrinnsvis der nektelsesgrunner beror på at interesse-motsetningen mellom erverver og selskap er fremtredende. I andre tilfeller må det vurderes om hensynet til aksjonæren kan sette selskapets behov om en bestemt aksjonærsammensetning til side.

Det ligger i lovens system at det normalt må kunne forutsettes at omsettelighetsprinsippet veier tyngre for kommersielle selskaper med et vinningsformål, enn selskaper som bærer preg

¹⁴⁶ Aarbakke m. flere (2012) s. 263.

¹⁴⁷ Andenæs (2006) s. 186.

¹⁴⁸ NUT 1970:1 s. 84.

¹⁴⁹ Rt. 2013 s. 241 premiss 46.

av å være lukket eller drives med ideelt formål. I ”Østlendingen” ble det fremhevet at omsettelighet skulle tilstrebes for foretak der det har mindre betydning hvem som til enhver tid er eiere.¹⁵⁰ Selskapets virksomhetskarakter vil således ha betydning for forholdsmessighetsvurderingen.

Aksjonærens behov om å tre ut av selskapet har en fremtredende rolle i lovforarbeidene,¹⁵¹ men forarbeidene gir liten veiledning om hvilken vekt hensynet skal tillegges. Aksjelovens øvrige regler gir aksjonæren begrensede muligheter til å tre ut av selskapet. Det kan hevdes at aksjelovens § 4-17 første ledd nr. 4, som gir erververen rett til å kreve aksjen innløst, avdemper faren for innlåsing. Mot dette kan det anføres at det foreligger begrensninger i retten til innløsning, og selv om vilkårene er strenge, vil de underbygge behovet for at aksjonæren skal stå fri til å selge sin aksje og ikke bli innlåst i selskapet.

Det kan argumenteres for at det ikke bare kan ses hen til aksjonærenes behov, også aksjonærenes forventning til aksjens omsettelighet må vektlegges i en interesseavveining. Aksjer i ikke-kommersielle eller ”lukkede” selskaper tilbys sjeldent til allmenheten, og aksjonæren vil ikke kunne ha samme forventning om å få realisert sine aksjer som for kommersielle selskaper.

Spørsmålet om erververens interesser skal vektlegges, er verken løst i lov eller forarbeider. I juridisk teori har det derfor vært antydning at hensynet til erververen kun har betydning som en indirekte beskyttelse av avhenderen, og som utgangspunkt ikke skal tillegges selvstendig vekt.¹⁵² Det må nok stille seg annerledes der kjøperen allerede er eksisterende aksjonær i selskapet.¹⁵³ Erververen har her allerede blitt akseptert av selskapet, og det må derfor kunne kreves holdepunkter for hvorfor ytterligere erverv nå er i strid med selskapets interesser.

En begrenset adgang til å omsette aksjer kan ha direkte innvirkning på aksjens likviditet.¹⁵⁴ Det kan derfor problematiseres om hensynet til at aksjonæren skal få best mulig pris for aksjen må vektlegges i en forholdsmessighetsvurdering. Dette er verken drøftet i forarbeidene eller rettspraksis. Dersom hensynet skal tillegges vekt, må det kunne antas at forutsetningen om salg til markedspris bør vektlegges i selskap hvor hensynet til omsettelighet er tungtveidende.¹⁵⁵

¹⁵⁰ Rt. 1999 s. 1682 på s. 1692.

¹⁵¹ Ot.prp.nr. 23 (1996-97) s. 94.

¹⁵² Andenæs (2006) s. 186.

¹⁵³ Rt. 2013 s. 241 premiss 46.

¹⁵⁴ Jf. pkt. 3.2.

¹⁵⁵ Minde (2015) s. 16-17.

3.4.4 Relevante nektelsesgrunner

Det følger av lovforarbeidene at et selskap kan ha behov for å nekte samtykke om erververen er en konkurrent.¹⁵⁶ En slik nektelsesgrunn synes naturlig, ettersom konkurrenten kan ha selskapsskadelige interesser for øye med sitt erverv. Kjøp av en enkelt aksje kan gi erververen mulighet til å fremme sine interesser på tvers av selskapets, og det er derfor ikke noe krav for nektelse om at ervervet gir konkurrenten en dominerende stilling. Et spørsmål er om det er nødvendig for selskapet å måtte godtgjøre at konkurrenten har selskapsskadelig hensikt, eller om en objektiv mulighet er tilstrekkelig for at selskapet skal kunne nekte ervervet.^{157 158}

Videre må selskapet kunne nekte erverv dersom aksjonærens interesser på andre måter ikke er sammenfallende med selskapets og truer selskapets drift. Et erverv kan medføre at selskapet mister sin uavhengighet i forhold til andre foretak i bransjen,¹⁵⁹ eller så kan erververen ha et siktemål som står i motstrid til det særpreg selskapet har.¹⁶⁰

Selskapet kan hindre at en aksjonær oppnår en dominerende stilling i selskapet, dersom det kan begrunnes ut fra selskapets eierstrategi, der det er holdepunkter for at man ikke skal ha maktkonsentrasjon i selskapet. Det kan problematiseres om hver aksjepost skal vurderes formelt, eller om selskapet har adgang til å konsolidere aksjer. Utgangspunktet i norsk rett har tradisjonelt vært at konsolidering trenger særskilt rettsgrunnlag, men både i ”Østlendingen” og i ”Stangeskovene” ble aksjepostene vurdert under ett og kan tilsi en adgang til å identifisere aksjegrupper ved nektelsesvurderingen.¹⁶¹

Selskapets formål og virksomhet kan begrense aksjonærkretsen til personer med familiær- eller bostedstilknytning. Det kan gjelde familieselskap eller selskaper med ideelt formål.

Nektelsesgrunnen vil kunne påvirkes av hvordan selskapet tidligere har praktisert samtykkebestemmelsen.¹⁶² Hensynet til likebehandling og forutberegnelighet står sentralt på aksjerettens område,¹⁶³ noe som kan tilsi at styret må følge opp tidligere selskapsvedtak. Det er dermed ikke sagt at selskapet er avskåret fra å legge om kursen, men det vil fordre at nektelsen faktisk er begrunnet i en endret praksis.¹⁶⁴

¹⁵⁶ Ot.prp.nr.19 (1974-75) s. 43.

¹⁵⁷ Andenæs (2006) s. 187. Til illustrasjon Rt. 1999 s. 1682 på s. 1693.

¹⁵⁸ Se pkt. 4.3.3.2.4.

¹⁵⁹ Andenæs (2006) s. 189.

¹⁶⁰ Rt. 1999 s. 1682.

¹⁶¹ Minde (2015) s. 12-13.

¹⁶² Andenæs (2006) side 191. Sml. Aarbakke m. flere (2012) s. 264.

¹⁶³ Truyen (2004) s. 307.

¹⁶⁴ Andenæs (2006) s. 191.

4 Prøvelsesrett overfor samtykkenektelse til aksjeerverv

4.1 Prøvelsesrett

Dersom et selskap nekter å gi samtykke til et aksjeerverv, kan erververen bringe gyldigheten av nektelsen inn for domstolen, jf. § 4-17 første ledd nr. 3.

For å avgjøre omfang og intensitet av domstolenes prøvelsesrett, vil prøvingen måtte ses i lys av de normer og utgangspunkter som ble redegjort for i avhandlingens andre del. ”Østlendingen” har vært den mest sentrale høyesterettsdommen, og det blir fortrinnsvis vist til denne. Det vil så bli trukket paralleller til ”Stangeskovene”.

4.2 Saksbehandling

Aksjelovens saksbehandlingsregler er prosessuelle krav til fremgangsmåte hos det organ selskapet tillegger myndighet. Saksbehandlingsreglene er som utgangspunkt rettslig styrt, og kan derfor prøves fullt ut av domstolene. Enkelte av aksjelovens saksbehandlingsregler gir styret frihet til å velge behandlingsform, på bakgrunn av sakens og selskapets karakter, som problematiserer om utøvende organ likevel har et handlingsrom for sin vurdering.

4.2.1 Den personelle kompetanse og styrets saksbehandling

Dersom selskapet følger lovens normalordning hører det inn under styret å fatte vedtak om samtykke for et aksjeerverv. Med et utgangspunkt om full prøvelsesrett vil domstolene måtte prøve om styret har fulgt de alminnelige saksbehandlingsregler som følger av aksjeloven.

Enkelte av aksjelovens saksbehandlingsregler gir imidlertid det enkelte styret handlingsrom for en smidig behandling,¹⁶⁵ og kan fordre særlig innsikt i selskapets drift og egenart som tilsier at styres skjønn tillegges vekt. Saksbehandlingsreglene vil være en viktig garanti for at vedtaket er riktig og rettferdig behandlet, og taler mot at domstolene utviser en tilbakeholdenhet ved sin prøving. Hvorvidt en behandlingsform er tilfredsstillende, må styret i første omgang selv ta standpunkt til. Det kan imidlertid senere bli et spørsmål som måtte avgjøres av domstolene, også aktuelt i erstatnings- eller straffesak.¹⁶⁶

¹⁶⁵ Illustrerende er asl. § 6-19 (1) om at saken skal behandles i møte, med mindre styrets leder finner at saken kan behandles på ”annen betryggende” måte.

¹⁶⁶ Bråthen (2013) s. 62-64.

I ”Østlendingen” ble det hevdet å foreligge saksbehandlingsfeil, som måtte få betydning for vedtakets gyldighet. Erververne mente at styrets representanter hadde gitt uttrykk for sitt syn i saken allerede før den ble forberedt og realitetsbehandlet på en betryggende måte.

Anførselen førte ikke frem. Høyesterett mente at styret hadde forholdt seg ryddig til spørsmålet om å godta avtalen.¹⁶⁷ Høyesterett uttrykte ikke tilbakeholdenhet i sin prøving, og illustrerer at saksbehandlingsregler prøves fullt ut. Hadde saksbehandlingen blitt vurdert å være utilstrekkelig, kunne styrevedtaket ha blitt satt til side om feilen hadde virket inn på avgjørelsen.^{168 169} En mangelfull saksbehandling kan imidlertid også tenkes opptre som et bevismiddel for senere spørsmål om nektelsesgrunnens saklighet.

4.2.2 Saksbehandlingskrav til samtykkenektelse

Domstolene må prøve om styret har holdt seg innenfor fristene som følger av aksjelovens § 4-16. Domstolene vil følgelig prøve styrets rettslige og faktiske vurdering av lovens fristberegning, det vil si når fristen startet og når den ble avbrutt eller løp ut. Ved samtykkenektelse er det i første rekke den absolutte fristen på to måneder som vil kunne påvirke vedtakets gyldighet.¹⁷⁰ Dersom domstolene kommer til at denne fristen er oversittet, vil konsekvensene være at selskapet ikke lenger kan nekte samtykke til aksjeerwerb.

Hvordan domstolene forholder seg til aksjelovens begrunnelseskrav er uavklart, jf. § 4-16 tredje ledd. Spørsmålet aktualiseres dersom selskapets begrunnelse må anses for å være mangelfull, eller dersom selskapet ikke gir en begrunnelse i det hele tatt. Problemstillingen kan analyseres ut fra to ulike argumentasjonslinjer.

Dersom selskapet ikke gir en begrunnelse, vil det kunne påberopes som en saksbehandlingsfeil siden aksjeloven krever at begrunnelse skal gis, jf. asl. § 4-16 tredje ledd. Feilen kan medføre ugyldighet dersom den har virket inn på vedtaket. Hva som skal til for å karakterisere en begrunnelse som mangelfull er uklart. For at denne vurderingen skal være holdbar, må det innfortolkes rettslige krav til innholdet som domstolene kan forankre sin vurdering i.¹⁷¹ Hovedargumentet for å oppstille et innholdskrav er de hensyn bestemmelsen hviler på; erververen skal gjennom selskapets begrunnelse bli tilstrekkelig opplyst og få mulighet til å imøtegå selskapets nektelsesgrunn. Et annet tungtveiende argument er at kravet til begrunnelse sikrer en betryggende saksbehandling i styret.

¹⁶⁷ Rt. 1999 s. 1682 på s. 1690.

¹⁶⁸ Andenæs (2006) s. 184. Sml. RG. 1990 s. 1182.

¹⁶⁹ Jf. pkt. 3.3.2.4.

¹⁷⁰ Jf. pkt. 3.3.2.2.

¹⁷¹ Her kan det ses hen til begrunnelseskravet på forvaltningsrettens område, jf. fvl. §§ 24 og 25.

En annen innfallsvinkel er at begrunnelsen kun er et bevismiddel for selskapets motivasjon for samtykkenektelsen. Dersom begrunnelsen er mangelfull, vil det være et moment i vurderingen om nektelsen er saklig. Aksjelovens krav til begrunnelse er begrenset, og det foreligger få holdepunkter i det øvrige rettskildebildet til å kunne innfortolke et minstekrav. Selskapets adgang til å supplere en begrunnelse med andre nektelsesgrunner ved en etterfølgende rettsak, medfører at et minstekrav kan bli lite formålstjenlig.¹⁷² Et skift i begrunnelsen kan ved en senere prøving heller måtte tolkes som et moment for at den første begrunnelsen kun var en skinnbegrunnelse fra selskapets side.¹⁷³ Enhver begrunnelse utformes individuelt, og det kan derfor være vanskelig å innfortolke et standardisert krav på aksjerettens område.¹⁷⁴

Det kan hevdes at begrunnelseskravet må være avledet av domstolsprøvingen av aksjelovens saklighetskrav. Der domstolene i prinsippet har full prøvingsrett av de materielle vilkår, er det mindre behov for å vurdere om begrunnelsen utgjør en saksbehandlingsfeil. Er skjønnet derimot diskresjonært, vil det i større grad nødvendiggjøre en intensiv prøving av saksbehandlingsreglene.

I ”Østlendingen” ble selskapets begrunnelse vurdert som et selvstendig moment for styrevedtakets gyldighet.¹⁷⁵ Det kan tilsi at aksjelovens krav om begrunnelse må vurderes isolert fra saklighetskravet. Høyesterett slo fast at selskapet hadde gitt en begrunnelse som var knapp, men dekkende for realiteten.¹⁷⁶ Det kan tolkes som at Høyesterett stilte et minimumskrav til begrunnelsens innhold, som selskapet oppfylte.

I ”Stangeskovene” ble det fremhevet at en begrunnelse som ikke samsvarer med de faktiske forhold lettere vil bli underkjent. Her var begrunnelsen et tolkningsmoment for om det forelå en saklig grunn fra selskapet sin side. Det het at:

”Jeg tilføyer imidlertid at det vil inngå i saklighetskontrollen å påse at det som styret anfører som selskapsstrategiske vurderinger, har tilstrekkelig og reell rot i selskapets formål og virksomhet. Augdahl er inne på dette når han i sin bok *Aksjeselskapet efter norsk rett* (1959) på side 221 uttaler at ”det nytter ikke da styret bare å anføre at vedkommende aksjeerhverver ikke er ønskelig for selskapet. Det må også

¹⁷² Dersom begrunnelsen settes til side som mangelfull, kan det hevdes at aksjelovens saksbehandlingsfrist må tolkes slik at en senere nektelse og begrunnelse er utelukket.

¹⁷³ Moljord (2015).

¹⁷⁴ Ryssdal (2015).

¹⁷⁵ Rt. 1999 s. 1682 på s. 1687 og 1690.

¹⁷⁶ Rt. 1999 s. 1682 på s. 1690-1691.

oplyses hvorfor han ikke er ønskelig. Og er de anførte grunner åpenbart utilstrekkelige, vil domstolen gå ut fra at de bare er påskudd, og avgjørelsen vil da regulært uten videre måtte gå selskapet imot.”¹⁷⁷

Det er tvilsomt om uttalelsen kan tas til inntekt for et strengere krav til begrunnelse enn i ”Østlendingen”.¹⁷⁸ Det siterte premiss beskriver ikke hva en begrunnelse må inneholde, og heller ikke tidspunktet for når selskapet må opplyse erververen om sin begrunnelse.¹⁷⁹ En naturlig tolkning er heller at Høyesterett tydeliggjør at enhver begrunnelse fra selskapet ikke kan aksepteres sett opp mot de faktiske forhold, og at tvil vil gå ut over selskapet.

Spørsmålet om en mangelfull begrunnelse kan utgjøre en selvstendig saksbehandlingsfeil, må sies å være åpent. Høyesterettsdommen ”Østlendingen” kan tyde på at det er tilfelle, selv om begrunnelseskravet er beskjedent. Det kan derfor hevdes at kun vesentlig tilsidesettelse av alminnelige krav til saksbehandling kan føre til at begrunnelsen vurderes som mangelfull, en slik tilsidesettelse bør også presumeres å ha virket inn på vedtakets innhold.

4.3 Kravet om saklig grunn

Etter aksjelovens § 4-16 annet ledd kan et selskap bare nekte samtykke til aksjeervert dersom det foreligger en ”saklig grunn” for det. Aksjeloven legger føringer for når styret har kompetanse (betingelsesleddet), og hva de har kompetanse til å vedta (følgeleddet).¹⁸⁰

4.3.1 Lovtolkning

Hovedregelen er at domstolene alltid har kompetanse til å prøve lovtolkningen, dersom annet ikke fremgår klart av loven eller andre rettskildefaktorer.

Ordlyden i aksjelovens § 4-16 gir ingen holdepunkter for å unnta lovtolkningen fra domstolsprøving. Slike holdepunkter fremgår heller ikke av lovforarbeidene, tvert imot følger det uttrykkelig at lovgiver overlater den nærmere avveining av hvilke nektelsesgrunner som skal aksepteres til praksis.¹⁸¹ Rettspraksis fraviker ikke fra utgangspunktet om full prøvelsesrett.¹⁸²

¹⁷⁷ Rt. 2013 s. 241 premiss 50.

¹⁷⁸ Ryssdal (2015).

¹⁷⁹ Augdahl (1959) sin uttalelse relaterer seg til tidspunktet for domstolsprøving og er derfor ikke et argument for at en nektelsesgrunn ikke kan suppleres, jf. s. 221. Augdahl (1946) stilles det heller ikke krav til begrunnelsen s. 306-307.

¹⁸⁰ Se tankeøvelsen lansert i pkt. 2.2.1 om lovtolking, subsumsjon og hensiktsmessighet.

¹⁸¹ NUT 1970:1 s. 83-84. Sml. Ot.prp.nr.19 (1974-1975) s. 42-45.

¹⁸² Illustrerende er førstvoterendes grundige gjennomgang av rettskildesituasjonen i Rt. 1999 s. 1682 på s.181.

Et selskap kan etter sammenhengen ikke utøve samtykkemyndigheten på en måte som er i strid med lovens krav om ”saklig grunn”, som er underlagt domstolene å fastlegge innholdet av.

4.3.2 Faktiske forhold

Hovedregel er at det ikke foreligger begrensninger i domstolenes adgang til å prøve de faktiske forutsetninger for selskapets skjønnsutøvelse.¹⁸³

Domstolene skal vurdere de faktiske forhold som forelå på tidspunktet for nektelsen. Det heter i ”Østlendingen”:

”Det er altså henvisningen til selskapets eierstruktur med lokalt og spredt eierskap på tiden for overdragelsen som nå skal etterprøves mot de faktiske forhold på den tid da overdragelsen ble nektet godkjent.”¹⁸⁴

Prøvelsesretten er ikke begrenset til bare å gjelde de anførte nektelsesgrunnene. Domstolene må også prøve om styret har vektlagt andre hensyn enn hva som følger av begrunnelsen. I ”Stangeskovene” prøvde derfor Høyesterett ikke bare om selskapets påberopte nektelsesgrunn var saklig, men også om selskapets sterke poengtering av Stangeskovene som et familieselskap var den faktiske årsaken for nektelsen.

Selv om domstolene har full kompetanse til å prøve de faktiske forhold, kan prøvingsnormene påvirke hvordan kompetansen benyttes. Aksjelovens saklighetskrav er vurderingspreget, og det er glidende overgang mellom de faktiske forhold og subsumsjonen. Det kan innebære at en tilbakeholdenhet ved prøvingen av subsumsjonen gir utslag i prøvingen av de faktiske forhold.¹⁸⁵

Selve vurderingen av de faktiske forhold må skje på bakgrunn av sivilprosessens alminnelige bevisregler. I samsvar med det som er hovedregelen for avgjørelse av sivile rettskrav, skal domstolene legge til grunn det faktum som domstolene finner mest sannsynlig.

4.3.3 Subsumsjon

I juridisk teori hevdes det at domstolene bør være tilbakeholdne med å prøve hvilke nektelsesgrunner som er relevante, og om disse grunnene veier tyngre enn hensynet til aksjenes omsettelighet;¹⁸⁶ domstolene bør nøye seg med å gripe inn dersom urimeligheten er klar.¹⁸⁷ Det

¹⁸³ RG. 1991 s. 1158 (Periscopus), bekreftet i ”Østlendingen” og ”Stangeskovene”.

¹⁸⁴ Rt. 1999 s. 1682 på s. 1691.

¹⁸⁵ Se pkt. 4.3.3.2.4 om interessekonflikter.

¹⁸⁶ Andenæs (2006) s. 187.

begrunnes i at det er selskapets styre og ikke domstolene som er best egnet til å foreta vurderingen om en overdragelse av aksjer er i selskapets interesse.^{188 189}

I lys av prøvingsnormene handler dette om i hvilken grad domstolene har kompetanse til å overprøve selskapets vurderinger. Skal aksjelovens saklighetskrav forstås som et rettsanvendelsestema, er utgangspunktet at domstolene kan prøve både lovtolkning og subsumsjon. Er ”saklig grunn” et diskresjonært skjønn, er derimot utgangspunktet et annet. Her smelter selskapets subsumsjon sammen med selskapets vurderingsfrihet, og selskapet avgjør hva som er saklig i det enkelte tilfelle. Det må vurderes om skjønnets likevel er gjenstand for en viss domstolskontroll i form av hva som er saklige og relevante hensyn, om avgjørelsen bygger på forskjellsbehandling eller er sterkt urimelig.

Dersom det diskresjonære skjønn vil undergå nevnte prøving, kan det diskuteres om det medfører realitetsforskjell for saklighetsprøvingen hva skjønnets karakteriseres som. Et vesentlig poeng er at domstolene ved prøving av det diskresjonære skjønn er begrenset til å prøve rammene for selskapets skønnsutøvelse. Sagt på en annen måte kan domstolene bare prøve hvorvidt selskapets skjønn bygger på forhold som etter sin art er saklige. Hvis domstolene derimot kan prøve hvorvidt styret har handlet innenfor sin materielle kompetanse, vil domstolene ikke bare ha kompetanse til å prøve rammene, men også innholdet av styrets skønnsutøvelse.¹⁹⁰ Det vil derfor være nødvendig å vurdere det nærmere innhold av styrets handlefrihet.

Hvordan kravet om ”saklig grunn” skal forstås vil måtte bero på en tolkning av aksjelovens § 4-16 annet ledd. Lovens ordlyd gir i seg selv liten veiledning. Det aktuelle kriteriet ”saklig grunn” er i utgangspunktet velegnet for prøving. Saklighetsvurdering er noe domstolene må foreta på en rekke rettsområder, noe som kan tale for at aksjelovens § 4-16 annet ledd ikke står i noe særstilling. En nærliggende tolkning er at der lovgiver har valgt å begrense selskapets kompetanse ved en angitt betingelse for samtykkenektelse, vil denne betingelsen måtte anses som en materiell kompetansebegrensning som kan etterprøves av domstolene.

På den annen side kan det hevdes at grensen mellom rettsanvendelse og hensiktsmessighet er så flytende, at skjønnets heller burde omtales som diskresjonært. Saklighetskravet vil medføre vurderinger om hva som er hensiktsmessig for det enkelte selskap, vurderinger som ofte beror på forretningsmessig eller selskapsstrategisk skjønn. Samtidig åpner lovens utforming for at

¹⁸⁷ Andenæs (2006) s. 187, sml. Augdahl s. 221.

¹⁸⁸ Bruland (2001) s. 57.

¹⁸⁹ Sml. amerikanske ”business judgement rule” nevnt i Smith (1988) s. 153.

¹⁹⁰ Evju (2013) om positiv og negativ prøvelsesrett, s. 93-94.

styret har anledning til å avveie ulike momenter mot hverandre, og komme til to forskjellige resultater som begge isolert sett vil være saklige.¹⁹¹ En slik vurderingsfrihet kan tale mot å anse ”saklig grunn” som et rettsanvendelsestema.

Aksjelovens forarbeider gir ikke direkte uttalelser om innhold og omfang av prøvelsesretten. Men, faren for misbruk fremheves og forarbeidene forutsetter at nærmere avklaring av lovens innhold overlates til domstolene.¹⁹² Det kan derfor hevdes at forarbeidene ikke har tilsiktet noe innskrenkninger i prøvelsesretten; forarbeidene angir de momenter som må vurderes ved kravet om ”saklig grunn”, og gir dermed saklighetskravet rettslige holdepunkter som er lettere for domstolene å prøve.

Spørsmålet om domstolenes prøvelseskompetanse ble vurdert i høyesterettsdommen om Østlendingen, og det ble uttalt at:

”Det står for meg klart at domstolene må *utvise tilbakeholdenhet* ved utøvelse av domstolskontrollen med selskapsstrategiske vurderinger i spørsmål om hvem som skal eie aksjer i et selskap. Det skal etter min mening forholdsvis *tungtveiende grunner* til å kunne legitimere en tilsidesettelse.”¹⁹³
(Min kursivering)

Det er ingen tvil om at domstolene gir uttrykk for en tilbakeholdenhet, men om denne skal forstås som en begrensning i kompetansen eller som en pragmatisk tilpasning av kompetansen er noe uklart. En språklig forståelse av ”tilbakeholdenhet” tilsier at saklighetskravet skal forstås som et rettsanvendelsesskjønn, der domstolene velger å gi selskapet en viss skjønnsmargin for sin vurdering. Uttalelsen om at det må foreligge ”tungtveiende grunner” for å kunne tilsidesette selskapets skjønn, leder derimot tankene til et diskresjonært skjønn.¹⁹⁴

Høyesteretts knappe krav til saksbehandling og begrunnelse i ”Østlendingen” kan være et moment som taler mot å anse skjønnet for diskresjonært. Hadde prøvelseskompetansen vært begrenset, kunne det vært naturlig for Høyesterett å nærme seg det frie skjønnet med strengere krav til saksbehandlingen.

Hensynet til nøytral prøving er et tungtveiende moment for at saklighetskravet skal forstås som rettsanvendelsesskjønn. Man bør utvise varsomhet med å legge til rette for innskrenkninger i domstolens kompetanse til å overprøve selskapets vektlagte momenter og hensyn. Både i forarbeidene og i rettspraksis har interesseavveilingen mellom aksjonær og selskap blitt

¹⁹¹ Ryssdal (2015).

¹⁹² NUT 1970:1 s. 81, jf. Ot.prp.nr. 19 (1974-75) s. 44-45.

¹⁹³ Rt. 1999 s. 1682 på s. 1692.

¹⁹⁴ Sml. domstolsprøving om forvaltningens diskresjonære skjønn er sterkt urimelig.

fremhevet som en del av saklighetsvurderingen, og en betegnelse som diskresjonær kan medføre en uheldig avgrensning i domstolenes kompetanse til å overprøve denne vurderingen.

Samlet sett taler rettskildefaktorene for å karakterisere kravet om ”saklig grunn” som et rettsanvendelsesskjønn, som kan prøves fullt ut av domstolene. Begrensninger i domstolenes prøvelsesrett må med det heller formuleres som et spørsmål om hvor langt domstolene bør gå, enn et spørsmål om hvor langt de kan gå.

4.3.3.1 Domstolenes tilbakeholdenhet

Med utgangspunktet at domstolene har full prøvelsesrett, må en eventuell tilbakeholdenhet søkes begrunnet i vurderingens art og karakter. Etter prøvingsnormene skal domstolene utvise tilbakeholdenhet med å overprøve vurderinger som ikke er utpreget rettslige.

I rettspraksis har det blitt tydeliggjort ved at domstolene skal utvise tilbakeholdenhet med å overprøve selskapsstrategiske spørsmål om hvem som skal eie aksjer i selskapet.¹⁹⁵ Her legges inngrepsnivået relativt høyt, og selskapet innrømmes en handlingsfrihet. Det vil imidlertid inngå i en saklighetskontroll å påse at selskapets nektelsesgrunn er forenlig med loven. Det er også understreket i rettspraksis at domstolene må kontrollere at det som styret anfører å være selskapsstrategiske vurderinger har tilstrekkelig og reell rot i selskapets formål og virksomhet.¹⁹⁶

Grensedragningene kan bli vanskelig. Det må problematiseres hvorvidt tilbakeholdenheten skal henføres til spørsmålet om en nektelsesgrunn er relevant, hvilken vekt dette skal tillegges i en interesseavveining eller om nektelsesgrunnen er hensiktsmessighet for selskapet. Det vil være av interesse å se om dette avhenger av selskapets eierstruktur, eller hva slags selskapstype man står overfor.

Avhandlingens formål er ikke en dogmatisk utlegning av hvor tilbakeholdne domstolene er i sin prøving. En slik utlegning er praktisk vanskelig, fordi tilbakeholdenhet ikke er et målbart fenomen. For å svare på forskningsspørsmålet er man henvist til å analysere og vurdere om og når, domstolene bør utvise tilbakeholdenhet ved prøving av subsumsjonen. Det vil bli tatt utgangspunkt i de tre momentene som danner grunnlaget for kravet om ”saklig grunn”: selskapets interesser, forenlighet med lov og forholdsmessighet.

4.3.3.2 Selskapets interesser

En samtykkenektelse må være i selskapets interesse.

¹⁹⁵ Rt. 1999 s. 1682 på s. 1692.

¹⁹⁶ Rt. 2013 s. 241 premiss 50.

Domstolene vil derfor vurdere om begrensninger i omsetteligheten er tilsiktet for det enkelte selskap. Selskapet kan ha angitt nærmere vilkår i vedtektene, jf. aksjelovens § 4-16 annet ledd tredje punktum, eller ha vedtatt andre retningslinjer som på forhånd regulerer selskapets standpunkt til en samtykkenektelse. Dersom styrets kompetanse ikke er regulert på en slik måte av selskapet, vil nektelsesgrunnen måtte være forenlig med de interesser som fremgår av selskapets formål, drift og egenart.

4.3.3.2.1 Vedteksttolkning og retningslinjer

Dersom styret bygger samtykkenektelse på en tolkning av vedtektene kan det oppstå spørsmål om hvordan vedtektene skal forstås.

Det kunne tenkes at en tolkning av vedtektene overlates til styrets skjønn. Men, siden vedtektene ikke bare har betydning for aksjonærene som vedtok dem, men også for fremtidige aksjonærer og utenforstående, ville en slik tilbakeholdenhet hos domstolene vært betenkelig. Ved vedteksttolkning er det vanlig å ta utgangspunkt i alminnelige prinsipper om avtaletolking.¹⁹⁷ Vedtektenes ordlyd illegges betydelig vekt, og subjektive tolkningsmomenter kommer i bakgrunnen. Vedteksttolkning er således et rettsanvendelsestema som kan prøves fullt ut av domstolene.¹⁹⁸ Det gjelder også der vedtektene er vagt utformet.

Andre tolkningsmomenter kan komme i betraktning.¹⁹⁹ Vedtektsbestemte formål, hvordan bestemmelsen har vært praktisert og andre selskapsinterne momenter kan måtte tolkes for å avgjøre vedtektenes rekkevidde. I ”Østlendingen” påpekes det at selskapsspesifikke forhold har relevans og vekt ved praktiseringen av en vedtektsbestemt samtykkeregulering, og kan på lik linje prøves av domstolene fullt ut. Selve uttalelsen relaterte seg til innholdet av saklighetskravet, men har generell rekkevidde:

”I dette ligger det at *den trinnlavere tolkning av vedtektsbestemmelser om samtykkenektelse må skje med blikk for andre og mer selskapsinterne tolkningsmomenter enn det som gjelder den overordnede preseptoriske lovregel*. Men sluttresultatet må bli sammenfallende: Når nektelsen er saklig ut fra en tolkning av vedtektene, og vedtektene i seg selv ikke kan anses som urimelig ut fra selskapets formål og egenart, må nektelsen i utgangspunktet anses som saklige etter lovens § 3-4 tredje ledd 3. punktum”.²⁰⁰ (Min kursivering).

¹⁹⁷ Woxholt (2014) s. 99.

¹⁹⁸ Rt. 1994 s. 471 på s. 474.

¹⁹⁹ Andenæs (2006) s. 53.

²⁰⁰ Rt. 1999 s. 1682 på s. 1692.

Verken Østlendingen eller Stangeskovene hadde vedtektsfestede vilkår for når det skulle nektes samtykke til aksjeerwerb. ”Østlendingen” viser imidlertid at andre selskapsdisposisjoner kan reise tilstøtende tolkningsspørsmål. Her gjorde erververne gjeldende at selskapet hadde vedtatt bindende retningslinjer som begrenset styrets kompetanse.

Generalforsamlingen i Østlendingen hadde tilsluttet styrets forslag om en endring av selskapets vedtekter, herunder krav om saklig grunn for samtykkenektelse. Samtidig var det gitt retningslinjer til styret, som kunne tolkes slik at styret bare kunne nekte erwerb på bakgrunn av konkurransehensyn. Høyesterett tolket retningslinjene i lys av selskapets vedtekter, forhistorie og senere utvikling, og kom til at:

”Det er ingen rimelig tolkning av vedtektene at man etter 1987 måtte godt aksjesalg i ethvert tilfelle som ikke var dekket av spesifikke formuleringer om konkurransemessige ulemper. Saklighetskravet ville da ha mistet mye av sin betydning som styringsnorm ved eierskifte på aksjonærsiden, og selskapet ville ha blitt mer utsatt for uheldig dreining bort fra det overordnede verdigrunnlag for virksomheten som formålsangivelsen stadig var ment å skulle reflektere.”²⁰¹

Høyesterett måtte også ta stilling til om en tegningsinnbydelse i forbindelse med en ønsket emisjon, la føringer på styrets kompetanse. Her hadde selskapet tilkjennegitt en mer liberal holdning om hvem som kunne kjøpe aksjer i selskapet, og det lot seg hevde at dette reflekterte en ”åpning” av selskapet. Høyesterett foretok en avveining av hensynet til hva publikum var blitt opplyst om og kunne vektlagt, i forhold til selskapets vedtekter:

”Jeg er som lagmannsretten- under en viss tvil- kommet til at opplysningsunderlaget ved emisjonen i 1987 *allikevel ikke i tilstrekkelig grad rokker ved det grunnleggende*, nemlig at selskapet i fortsettelsen frem til salget i 1996 stadig er et foretak som ikke uten videre kan sammenlignes med selskaper innrettet på rent kommersiell virksomhet. Jeg vektlegger i denne forbindelse at vedtektenes formålsbestemmelse er beholdt også i tiden etter 1987, at emisjonen primært var rettet mot selskapets egne aksjonærer – og at vedtektene med den uendrede formålsangivelsen medfulgte opplysningsunderlaget ved emisjonen.”²⁰² (Min kursivering)

Høyesterett tok utgangspunkt i at formålsangivelsen var uendret, og at opplysningsunderlaget ved emisjonen ikke ga tilstrekkelig grunnlag for en slutningen om at en friere omsettelighet var tilsiktet. I sin vurdering vektla Høyesterett vedtektene mer enn emisjonsunderlaget fra selskapet.²⁰³

²⁰¹ Rt. 1999 s. 1682 på s. 1688.

²⁰² Rt. 1999 s. 1682 på s. 1689.

²⁰³ Dommen har blitt kritisert i teorien, det hevdes at Høyesterett gikk for langt i å ”bortfortolke” en tilsiktet liberalisering av selskapet, jf. Moljord (2004) s. 457.

Rettspraksis viser at domstolene prøver selskapets vedtekter og andre selskapsinterne momenter for å avgjøre om styrets nektelseskompetanse er angitt eller begrenset på nærmere vilkår. Lite overlates til selskapets skjønnsmargin, siden momentenes relative vekt prøves fullt ut.

4.3.3.2 Betydningen av selskapets formål, drift og egenart

Dersom selskapet ikke har angitt nærmere vilkår for samtykkenektelse i vedtektene, må domstolene vurdere selskapets interesser på noe friere grunnlag. Sentralt vil være om selskapets formål, drift og egenart gir veiledning for spørsmålet om hvem som skal eie aksjer i selskapet. ”Østlendingen” illustrerer dette:

”Både ved utforming av formålsangivelse for selskapet og ved sin løpende drift må selskapet aksepteres å stå fritt til å definere sin egen identitet og eiertilhørighet innen den ramme som her er satt. Dette innvirker på saklighetsvurderingen etter § 3-4.”²⁰⁴

At selskapet aksepteres å stå fritt til å definere sin egen identitet og eiertilhørighet er et konkret utslag av at domstolene skal utvise tilbakeholdenhet med å overprøve selskapsstrategiske spørsmål.²⁰⁵ Omfanget av domstolsprøvingen blir heller et spørsmål om hvor langt prøvelsesretten går i forhold til styrets tolkning av hva som er selskapets interesser.

Selskapets formålsangivelse fremgår av vedtektene. En tolkning av vedtektene er som nevnt en utpreget rettslig øvelse for domstolene. Formålsangivelser vil ofte være utformet vidt for å gi brede rammer for selskapets handlefrihet. I lys av prøvingsnormene kunne det vært tenkelig at en vid og skjønnsmessig beskrivelse av selskapets formål kunne tilsi tilbakeholdenhet hos domstolene. Men, siden formålsangivelsen har rettslig betydning i flere sammenhenger, ikke bare for selskapets skjønnsutøvelse men også i relasjon til tredjemann, vil det som tidligere nevnt være betenkelig å overlate vedtektstolkningen til selskapet.

En prøving av selskapets egenart, løpende drift og virksomhet er vurdering av de faktiske forhold som ikke heller tilsier tilbakeholdenhet hos domstolene.

Gjennom en prøving av selskapets rådende interesser får domstolene også grunnlag for å vurdere om nektelsesgrunnen er reell, eller benyttes som et påskudd for å holde erververen utenfor selskapet. Hensynet er fremhevet i ”Stangeskovene”:

²⁰⁴ Rt. 1999 s. 1682 på s. 1692.

²⁰⁵ Moljord (2004) s. 461.

”Jeg tilføyer imidlertid at det vil inngå i saklighetskontrollen å påse at det som styret anfører som selskapsstrategiske vurderinger, har *tilstrekkelig og reell rot i selskapets formål og virksomhet.*” ²⁰⁶
(Min kursivering)

Domstolene vil fullt ut prøve hvilken relevans selskapets formål, egenart og drift skal ha som begrunnelse for å nekte ervervet.²⁰⁷ Denne vurderingen er konkret, og det vil derfor være uheldig å fastslå virkninger på bakgrunn av generelle karakteristikk. Likevel trakk Høyesterett et tydelig skille mellom de ulike selskapsformer Østlendingen og Stangeskovene representerte. Østlendingen ble ansett for å være et selskap som tok sikte på å ivareta de økonomiske, kulturelle og sosiale interesser for befolkningen i Hedmark fylke. Stangeskovene fremstod som et rent forretningsforetak innenfor skog og byggevarer, og i dommen het det at selskapets formål og virksomhet atskilte seg ”markert” fra forholdet i Østlendingen-saken.²⁰⁸

Det er noe uklart hvilken betydning dette skillet skal ha.²⁰⁹ I ”Stangeskovene” synes det som om skillet i første rekke har betydning for saklighetsvurderingen:

”Spørsmålet om det er saklig å nekte et aksjeervert vil for eksempel kunne stille seg annerledes for et selskap med et ideelt formål enn der formålet er rent forretningsmessig.” ²¹⁰

Dommen er likevel fri for uttalelser om hvordan grensedragningen mellom selskapsformer påvirker saklighetsvurderingen.²¹¹ En mulig tolkning er at skillet fremhever hvilke forhold et aksjeselskap kan vektlegge ved sin vurdering. Både Østlendingens og Stangeskovenes selskapsform og særpreg lå i dagen, og det kan ha vært naturlig for Høyesterett å trekke skillet mellom selskapsformene for å fremheve ytterkantene de representerte.

En slik grensedragning gir rettsanvenderen et praktisk hjelpemiddel for en saklighetsvurdering. Stangeskovene illustrerer at selskap som primært har et økonomisk formål²¹² må ha klare holdepunkter for å fravike presumsjonen om at aksjer er fritt omsettelige. Selskaper som ikke har et slikt kommersielt siktemål, vil derimot stå friere. Dette kan på ulike måter gi utslag i saklighetsvurderingen.

²⁰⁶ Rt. 2013 s. 241 premiss 50.

²⁰⁷ Rt. 2013 s. 241 premiss 65.

²⁰⁸ Rt. 2013 s. 241 premiss 62.

²⁰⁹ I juridisk teori hevdes skillet å medføre en grensedragning mellom kommersielle og ikke-kommersielle selskap, jf. Minde (2015) s. 8-9.

²¹⁰ Rt. 2013 s. 241 premiss 48.

²¹¹ Minde (2015) s. 18-19.

²¹² Jf. asl § 2-2 annet ledd.

En presumsjon for kommersielle selskap er at de er myntet på alminnelig omsetning, og at det skal legges liten vekt på hvem som er aksjonær i selskapet. For ikke-kommersielle selskap vil derimot erververens interesser, og spørsmålet om disse samsvarer med selskapets egenart og drift, kunne få større betydning. I slike selskaper kan aksjonæren ha en sterkere tilknytning til selskapet enn som bare aksjonær, for eksempel gjennom deltakelse i selskapets drift.²¹³ Aksjonærens personlige egenskaper kan derfor måtte vektlegges ulikt, avhengig av om selskapet karakteriseres som kommersielt eller ikke-kommersielt.²¹⁴

Samtidig vil selskapsformen kunne påvirke hvilke forhold som kan anses relevante, og hvilken vekt de kan tillegges når selskapets interesser skal avgjøres. Det kan antas at kommersielle selskaper må se hen til både virksomhets- og vinningsformålet for å kunne nekte samtykke. Det vil gi en snevrere adgang til å nekte samtykke, enn for selskaper som ikke trenger å hensynta den kommersielle begrunnelsen.²¹⁵ Et utslag av denne tankegangen synes å finne i ”Stangeskovene” hvor det oppstod spørsmål om aksjonærenes følelsesmessige tilknytning til selskapet, og en tradisjon om spredt eierstruktur der ingen enkeltaksjonærer hadde særlig større innflytelse enn andre, kunne ha betydning for eierstrukturen:

”Men jeg har vanskelig for å se at dette i et rent forretningsmessig foretak kan gis en vekt at det kan begrunne nekting av aksjeerwerb for en aksjonær som å ønsker å satse på selskapet ved på vanlig måte å bygge seg opp en posisjon på eiersiden”.²¹⁶ (Min kursivering)

Høyesterett utdyper ikke om skillet mellom selskapsformer kan påvirke prøvingsintensiteten. En karakteristikk som kommersielt eller ikke-kommersielt selskap vil antagelig ikke påvirke prøvingen av forhold som er av betydning for selskapets interesser, selv om det ikke kan utelukkes at et selskaps egenart og form er så spesiell at det kan tilsi tilbakeholdenhet.

Selskapsformen kan likevel få indirekte betydning for prøvelsesretten. Det kan hevdes at domstolene ikke har noe dårligere forutsetninger for å prøve vurderinger hos ideelle selskaper enn forretningsdrevne, snarere tvert imot. En slutning om en mindre intensiv prøvelsesrett som følge av at selskapet ivaretar ideelle interesser, gir derfor liten forklaringsverdi. En mer hensiktsmessig tilnærming er heller å se nektelsesgrunnen i sammenheng med det særpreg selskapet har. Siden kommersielle selskaper må ta hensyn til flere forhold, og nektelsesadgangen vil være mer begrenset, vil det være mindre rom for selskapets skjønnsutøvelse som vil påvirke rammene for domstolsprøving. Et selskap med større vurderingsfrihet vil derimot

²¹³ Rt. 2013 s. 241 premiss 69 ble vurdert som et moment for selskapets egenart.

²¹⁴ Minde (2015) s. 9.

²¹⁵ Minde (2015) s. 8-9. Se pkt. 3.4.1 om aksjelovens vinningsformål.

²¹⁶ Rt. 2013 s. 241 premiss 69.

tilskynde spørsmålet om når domstolene vil måtte utvise tilbakeholdenhet. Et slikt utgangspunkt vil måtte nyanseres alt ettersom hva som begrunner nektelsen.²¹⁷

For å belyse dette, vil enkelte nektelsesgrunner behandles særskilt nedenfor, selv om de kan sies å inngå i vurderingen av hva som er i selskapets interesser. En separat drøftelse vil også bedre illustrere når spørsmålet om tilbakeholdenhet oppstår.

4.3.3.2.3 Selskapets eierstrategi

Valg av aksjonær kan ha stor betydning for selskapets drift, og kan samtidig gi en pekepinn om hvordan selskapet oppfatter sin egen interesse av en bestemt eierstrategi.²¹⁸ Domstolene skal være tilbakeholdne med å overprøve selskapsstrategiske vurderinger om hvem som skal eie aksjer i selskapet. Domstolene må likevel prøve at eierstrategien er forankret i selskapets interesser, og ikke bare brukes som et påskudd for å nekte erververen aksjer i selskapet.

I Østlendingen ble aksjeerhvervet nektet med henvisning til at selskapet ikke ønsket store aksjeposter med bostedstilknytning utenfor Hedmark. Erververne hevdet derimot at en slik eierstrategi ikke lot seg dokumentere, og at vedtaket derfor måtte være ugyldig.²¹⁹

Østlendingens drift og egenart tilsa at selskapet var en virksomhet med lokal eierforankring, og selskapets praksis reflekterte bevisst styring av hvem som hadde eierstatus. Avhør av aksjonærene og vitner viste at dette var i samsvar med de holdninger som var utbredt i selskapet. Høyesterett fant den anførte eierstrategien for å være saklig, det kunne ikke tillegges avgjørende vekt at eierstrategien ikke hadde en formell forankring i et generalforsamlingsvedtak.²²⁰

Prøvingen viste at selskapets eierstrategi om å balansere lokale småaksjonærer i forhold til større investorer på eierside, var en del av en planlagt selskapspolicy. Selskapets egenart og formål åpnet for en begrensning i eierstrukturen, det var således ikke styremedlemmenes motvilje mot erververen som begrunnet nektelsen. Om eierstrategien var noe selskapet var best tjent med, var en vurdering Høyesterett utviste tilbakeholdenhet med å overprøve.²²¹

I ”Stangeskovene” hevdet styret at samtykkenektelsen var begrunnet i et ønske om å bevare den eierstrukturen selskapet alltid hadde hatt, der ingen hadde dominerende eller kontroller-

²¹⁷ Rt. 2013 s. 241 premiss 49.

²¹⁸ Minde (2015) s. 9-10.

²¹⁹ Rt. 1999 s. 1682 på s. 1689-1690.

²²⁰ Rt. 1999 s. 1682 på s. 1690.

²²¹ Moljord (2004) s. 463.

ende posisjon i selskapet. Erververen hevdet derimot at det ikke forelå noe rettslig forankring for en slik eierstruktur.

Høyesterett vurderte selskapets formål og virksomhet definert i vedtektene, og slo fast at Stangeskovene var et rent forretningsforetak. Høyesterett gikk langt i å vurdere om andre forhold kunne begrunne styrets avgjørelse, og drøftet derfor selskapets utvikling og historie, og den reelle aksjesammensetning inngående. Domstolsprøvingen viste at selskapets nektelsesgrunn ikke samsvarte med den reelle situasjon i selskapet, og den ble derfor kjent ugyldig.²²²

At Høyesterett gikk lenger i prøvingen av de faktiske forhold i ”Stangeskovene” enn i ”Østlendingen”, kan etter mitt skjønn ikke sies å medføre noe realitetsendring i prøvelsesretten.

I begge dommene prøvde Høyesterett om nektelsesgrunnen var begrunnet i selskapets interesser, som Høyesterett fant i Østlendingens formål og særpreg. Samme forhold forelå ikke i Stangeskovene, og nødvendiggjorde prøving av ytterligere forhold som kunne begrunne nektelsen.

I ”Stangeskovene” ble anførselen om eierstrukturens formelle forankring behandlet som et ledd i saklighetsvurderingen. Fremgangsmåten er noe ulik i ”Østlendingen”, der tilsvarende anførsel ble vurdert som et formelt spørsmål om styrevedtakets gyldighet. Deretter vurderte Høyesterett om nektelsesgrunnen var saklig. Om det kan sies å utgjøre en endring i prøvingsintensiteten er tvilsomt. Høyesteretts behandling i ”Stangeskovenes” kan heller bero på at selskapets anførte eierstruktur ikke ble vurdert å være reell, og at Høyesterett derfor valgte en helhetlig behandling.

Et konkret utslag av tilbakeholdenhet kan ses i ”Østlendingen”, når Høyesterett verken vurderer eller tillegger hensiktsmessigheten av selskapets påberopte eierstrategi vekt i saklighetsvurderingen. Siden Høyesterett kom til at Stangeskovenes påberopte eierstruktur ikke hadde reell forankring, og vedtaket av den grunn ble kjent ugyldig, ble tilbakeholdenhet ikke satt på spissen. Det er derfor uklart om selskapets særegenhet kunne gitt Høyesterett grunn til å tilpasse prøvingsintensiteten etter selskapsformen. For eksempel en mer intensiv prøving av forholdsmessighetsvurderingen. Dersom Høyesterett hadde kommet til at nektelsesgrunnen hadde en reell forankring i selskapet, hadde dommen aktualisert spørsmålet om tilbakeholdenhet og av den grunn vært mer interessant i denne forbindelse.

²²² Rt. 2013 s. 241 premiss 76.

4.3.3.2.4 Interessemotsetninger

Interessemotsetninger mellom selskap og erverver kan forekomme på flere måter. Det klare tilfellet er der selskapet nekter å samtykke til et aksjeerwerb fordi det foreligger en faktisk interessekonflikt mellom selskapet og erververen. Et annet spørsmål er om selskapet kan anvende nektelsesadgangen til forebygge interessemotsetninger.²²³

Utgangspunktet for vurderingen er aksjonærens individuelle forhold vurdert opp mot selskapets interesser. En nektelse må relateres til forhold på nektelsestidspunktet, og selskapet må ha konkrete holdepunkter for å kunne hevde interessekonflikt. Dersom slike holdepunkter foreligger, vil spørsmålet om ervervet medfører et negativt samarbeid ofte være et utslag av forretningsmessige vurderinger, som domstolene bør utviste tilbakeholdenhet med å sette til side.

I ”Østlendingen” mente erververne at selskapet ikke hadde dekning for å hevde at ervervet ville true selskapets drift; muligheten for at erververne ikke hadde sammenfallende interesser med selskapet var ikke ensbetydende med at det kom til å oppstå en senere interessekonflikt. Det ble således anført at selskapets antagelser ikke var tilstrekkelig for å kunne nekte erwerb. Nektelsen ble akseptert av Høyesterett, og det fremgår at:

” For meg står det rimelig klart at selskapet må bli hørt med at store, tunge investorer som går inn i selskapet med et kommersielt siktemål basert på en betydelig aksjeandel, passer dårlig i et selskap med det særpreg AS Østlendingen har.”²²⁴

Høyesterett stilte ikke strenge krav til selskapets redegjørelse for de forhold som kunne tilsi en potensiell interessemotsetning mellom selskapet og erverver. Det var tilstrekkelig at erververens profil ikke var sammenfallende med selskapets for å være en relevant nektelsesgrunn. Høyesterett gav ingen indikasjon på hvor nærliggende og påregnelig en risiko for konflikt måtte være, og heller ikke om selskapet utover den teoretiske muligheten må påvise en interessekonflikt.²²⁵ På dette punkt må Høyesteretts prøving kunne karakteriseres som tilbakeholden, fordi selskapets egen vurdering av muligheten for en potensiell konflikt ble funnet avgjørende. Det illustrerer at en tilbakeholdenhet i subsumsjonen kan medføre en sammenfallende tilbakeholdenhet ved prøvingen av de faktiske forhold.

Det forelå ingen påberopt interessekonflikt i ”Stangeskovene”. Det kan tenkes at skillet mellom selskapsformer kunne fått betydning for denne vurderingen, både for saklighetsvurde-

²²³ Moljord (2004) s. 462.

²²⁴ Rt. 1999 s. 1682 på s. 1693.

²²⁵ Moljord (2004) s. 463.

ringen og prøvingsintensiteten. Med mindre vedkommende erverver er direkte konkurrent, vil aksjonærenes rolle i hovedsak være å eie aksjer i selskapet. Adgangen til å kjøpe seg opp på eiersiden, vil derfor sjeldent stride mot selskapets interesser. Det kan tenkes at en mer begrenset adgang til å påberope interessekonflikt som nektelsesgrunn, ville foranlediget en mer intensiv prøving og strengere krav til påregnelighet for den anførte konflikten.

4.3.3.2.5 Aksjepostens størrelse

Selskapet kan tenkes benytte en samtykkenektelse for å strukturere størrelsesforholdet mellom aksjonærene. Det kan være ønsket om å ha en samvirkepreget eierstruktur, eller å forhindre at en enkelt aksjonær får en kontrollerende stilling. Sistnevnte aktualiseres dersom aksjonærens erverv vil medføre et negativt flertall, og gir adgang til å blokkere vedtektsendringer i selskapet.

Det kan problematiseres om muligheten for en kontrollerende posisjon i selskapet objektivt sett kan utgjøre en saklig nektelsesgrunn. I ”Østlendingen” ble det uttalt at:

”Noe mer tvilsomt er det å avgjøre i hvilke tilfelle man i samme øyemed kan utøve samtykkekompetansen for å strukturere det innbyrdes styrkeforholdet mellom aksjonærene – så som aksjepostens fordeling på store og små aksjonærer.”²²⁶

En aksjeoverdragelse som er egnet til å vesentlig forskyve maktbalansen eller medføre en reell fare for maktkonsentrasjon, vil regulært kunne aksepteres for å nekte godkjenning. Det må likevel være slik at nektelsen skjer i selskapets interesse. Det klare utgangspunktet er at kampen om kontroll i selskapet ikke skal utkjempes i styrerommet, uavhengig selskapsform.

I ”Østlendingen” ble det reist spørsmål om selskapet hadde adgang til å utøve samtykkekompetansen for å strukturere det innbyrdes styrkeforholdet mellom aksjonærene. Aksjepostens størrelse ble sett i sammenheng med aksjonærenes individuelle forhold. Siden samtykkenektelsen ble benyttet for å avverge en interessemotsetning, underbygget aksjepostens størrelse den ulempe et erverv kunne medføre for selskapet. Nektelsesgrunnen var derfor relevant.²²⁷

I ”Stangeskovene” ble det hevdet at selskapet hadde en eierform hvor ingen hadde dominerende eller kontrollerende aksjeposter i selskapet, og erververens kjøp ville medføre at erververens aksjepost ble av en slik størrelse. Høyesterett fant ikke eierstrukturen godtgjort av selskapet, og nektelsen ble således ikke akseptert.

²²⁶ Rt. 1999 s. 1682 s. 1687.

²²⁷ Rt. 1999 s. 1682 s. 1692-93.

Et vesentlig spørsmål for prøvelsesretten er hvorvidt domstolene skal håndheve samtykkenektelsen i lys av aksjelovens formelle terskler, eller om selskapets skjønn skal være avgjørende. I ”Østlendingen” ble nektelse av erverv som ville gi en post tilsvarende 28 % akseptert som saklig, som følge av at posten var nærme et negativt flertall og kunne gi kjøperne rettigheter etter minoritetsvernsreglene. I ”Stangeskovene” ville aksjeerhvervet medføre en økning fra 27,98 % til 28,02% av aksjekapitalen, og det ble uten ytterligere kommentar om prøvingsretten henvist til Østlendingssaken om at et slikt erverv kunne gi negativt flertall. Det synes som om Høyesterett gir styret et handlingsrom for når aksjepostens størrelse skal kunne tilsi nektelse, så lenge det foreligger en reell og saklig forretningsmessig vurdering til grunn for strukturen.

Det er interessant at Høyesterett i begge dommer ikke bare vurderte antall aksjer erververen har i selskapet, men hvor mange stemmer som kan forventes avgitt på generalforsamlingen.²²⁸ For erververne i ”Østlendingen” ble det slått fast at postene samlet kunne gi negativt flertall ved avstemningen, mens den reelle aksjesammensetningen i selskapet ble vurdert i ”Stangeskovene”. Ut fra disse høyesterettsdommene kan det virke som om selskapene tillates å konsolidere aksjeposter ved sin vurdering.

4.3.3.3 Forholdsmessighetsvurdering

Det er ikke tilstrekkelig at en samtykkenektelse begrunnes i selskapets interesser, den må også være tilstrekkelig tungtveiende i forhold til avhender og erverver.

Det kan være delte meninger om hvor stor frihet selskapet skal innrømmes for sin vurdering. Det er i juridisk teori hevdet at det er overlatt til selskapet skjønn å avgjøre om nektelsen veier tyngre enn hensynet til aksjens omsettelighet, med mindre skjønnet fremstår som urimelig.²²⁹

I ”Østlendingen” ble erververs behov av å komme seg ut av selskapsforholdet trukket frem som et moment i saklighetsvurderingen, men dommen gir ikke grunnlag for å slå fast hvordan forholdsmessighetsvurderingen skal foretas. Selskapets samtykkenektelse ble funnet rimelig og godt saklig underbygget, uten at forholdsmessighetsvurderingen ble trukket frem som et selvstendig moment. Det synes å være et resultat av Høyesteretts generelle holdning om å utvise tilbakeholdenhet overfor selskapsstrategiske vurderinger, slik at styrets skjønn indirekte ble vektlagt.

²²⁸ Moljord (2004) s. 464, sml. Minde (2015) s. 12-13.

²²⁹ Andenæs (2006) s. 187, sml. Bruland (2001) s. 59.

I ”Stangeskovene” ble interesseavveiningen tydeliggjort som et moment i saklighetsvurderingen og kan tyde på en mer intensiv prøving enn i ”Østlendingen”:

”Jeg tilføyer at avgjørelsen i *atskillig grad* vil måtte bero på en interesseavveining. Først og fremst gjelder det avveiningen mellom selskapets interesse og hensynet til den enkelte aksjonær som ønsker å selge aksjen. Ved denne avveiningen er det den enkelte aksjonærs behov for å komme seg ut av selskapet ved å realisere den verdien aksjen har i markedet, av vesentlig betydning.”²³⁰
(min kursivering)

Høyesterett kom til at selskapet ikke hadde saklig grunn til å nekte erverv, men resultatet kan trolig ikke henføres tilbake til prøving og tilsidesettelse av selskapets forholdsmessighetsvurdering.²³¹ Avgjørende var heller at selskapet ikke kunne påvise en reell grunn for hvorfor aksjeervertet skulle nektes. ”Stangeskovene” gir derfor heller ikke veiledning om hvordan forholdsmessighetsvurderingen skal foretas, eller i hvilken grad domstolene vil overprøve selskapets skjønn.

Dersom det først er i selskapets interesse å nekte et erverv, skal det nok mye til for domstolene å sette et vedtak til side. På den annen side, skal interesseavveiningen ha noe rettslig realitet, må domstolene ha adgang til å prøve selskapets vekting av hensyn. Den enkelte nektelsesgrunn må vurderes konkret, og retten bør ha kompetanse til å sette selskapets skjønn til side dersom de kommer til at aksjonærenes behov om å komme seg ut av selskapet veier tyngre enn selskapets interesser. En prøving av forholdsmessighetsvurderingen vil medføre en vesentlig styrking av avhenders posisjon på bekostning av selskapet, og må i slike tilfeller søkes begrunnet i hensynet til fri omsettelighet.

Prøvingsintensiteten vil derfor trolig måtte ses i lys av selskapets form og egenart. Der selskapet er kommersielt innrettet, og hensynet til fri omsettelighet er fremtredende, vil domstolene ha større grunn til å prøve selskapets avveining. Samme må sies i tilfeller der selskapet ikke er innstilt på å finne en løsning for avhender, og vilkårene for innløsning ikke er til stede. Her vil avhenders behov for å komme seg ut av et selskap være fremherskende, og prøving vil ivareta de hensyn som er fremhevet av lovforarbeidene.

I ”Stangeskovene” ble hensynet til erververen, der vedkommende allerede eier aksjer i selskapet, trukket frem:

²³⁰ Rt. 2013 s. 241 premiss 46.

²³¹ Minde (2015) s. 15.

”I et tilfelle som vår sak, hvor også kjøper er eksisterende aksjonær i selskapet, vil også hensynet til denne måtte tas i betraktning.”²³²

Høyesterett drøftet ikke hvordan hensynet skal vurderes, eller hvilken vekt det skal ha ved en prøving. Et vesentlig poeng, som kan tilsi at hensynet til erververen tillegges mer vekt enn hva tidligere antatt i teorien, er at vedkommende allerede har blitt akseptert som aksjonær i selskapet. En nektelsesgrunn må derfor relatere seg til ytterligere oppkjøp, noe som vil kunne begrense saklighetsvurderingen. Det synes også som om hensynet til erververen må tas i betraktning ved forholdsmessighetsvurderingen.

Verken ”Østlendingen” eller ”Stangeskovene” behandler spørsmålet om hvordan hensynet til en erverver som ikke allerede er aksjonær skal vurderes.²³³

4.3.3.4 Forenlighet med loven

En nektelsesgrunn må også være forenlig med aksjelovens øvrige regler. Kravet om at aksjonærer skal behandles likt, fikk fremtredende plass i ”Stangeskovene”:

”Etter aksjelovens § 4-1 skal *alle aksjer gi lik rett i selskapet med mindre det i vedtektene er opprettet egne aksjeklasser*. Det vil således være i strid med § 4-1 å behandle Sveeas eller andre som ikke hører til Stangselekten, på en annen måte enn familieaksjonærene. Å nekte samtykke til Sveeas’ erverv på grunnlag at han ikke hører til etterkommerne etter Niels Anker Stang, vil derfor *være klart usaklig*.”²³⁴
(Min kursivering)

Høyesterett vurderte om styrets sterke poengtering av Stangeskovene som familieselskap faktisk hadde blitt vektlagt ved samtykkenektelsen, selv om den meddelte nektelsesgrunnen alene medførte ugyldighet. Det forelå ikke holdepunkter for dette i den meddelte begrunnelsen, men Høyesterett så hen til den reelle aksjesammensetningen, tidligere aksjeerverv og styrets praksis for å avgjøre om vedtaket hadde blitt det samme dersom det var en av familieaksjonærene som hadde kjøpt aksjer. Samlet sett mente Høyesterett at det var overveiende sannsynlig at styrets beslutning var influert av at erververen ikke var i familiekretsen.

Høyesterett gikk langt i å prøve om styret hadde forskjellsbehandlet erververen på bakgrunn av manglende familietilknytning. Det kan søkes forklart i Høyesteretts uttalelse om at en nektelse som var i strid med aksjelovens likhetsprinsippet ville være ”klart usaklig”. Dersom et

²³² Rt. 2013 s. 241 premiss 46.

²³³ Jf. avsnitt 3.4.3.

²³⁴ Rt. 2013 s. 241 premiss 79.

vedtak støter mot de alminnelige prinsipper som aksjeloven bygger på, vil domstolene etter ”Stangeskovene” måtte underlegge vurderingen en intensiv prøving.²³⁵

4.3.4 Diskresjonært skjønn

Vurderingen av om et samtykke skal gis eller nektes er overlatt til selskapets skjønn, jf. formuleringen ”betinget av samtykke fra selskapet” i aksjelovens § 4-15 annet ledd. Dette må anses som et hensiktsmessighetsskjønn som faller utenfor domstolenes kompetanse å prøve. Dersom det først foreligger en saklig grunn for å nekte ervervet, er det opp til selskapet å avgjøre om kompetansen skal benyttes.

På andre rettsområder kan domstolene nærme seg det diskresjonære skjønnet ved å prøve andre forhold ved vedtaket. Det kan diskuteres om en slik kompetanse foreligger også på selskapsrettens område.

Saklighetskravet ligger på mange måter nært opp til den kontroll domstolene foretar på andre rettsområder når domstolene vurderer om utøvende organ har holdt seg innenfor rammene for sin kompetanse. Det er vanskelig å tenke seg en situasjon hvor nektelsesgrunnen aksepteres som saklig, men domstolene likevel setter skjønnet til side som urimelig. En naturlig slutning er derfor at domstolene nøyer seg med å vurdere saklighetskravet, og lar vurderingen av om samtykke skal gis eller ikke være overlatt til selskapet uten etterfølgende kontroll.²³⁶ Dette er det egentlige frie skjønnet ved et vedtak om samtykkenektelse.

²³⁵ Minde (2015) s. 18-19.

²³⁶ Andenæs (2006) s. 185.

5 Konklusjon

Avhandlingens forskningsspørsmål omhandler domstolenes prøvelsesrett overfor aksjelovens prosessuelle og materielle vilkår for samtykkenektelse til aksjeervert.

Avhandlingen har vist at aksjelovens saksbehandlingskrav er regler som domstolene har kompetanse til å prøve fullt ut. Rettspraksis indikerer ingen tilbakeholdenhet ved denne prøvingen. En saksbehandlingsfeil kan føre til ugyldighet, dersom den har virket inn på avgjørelsen.

Hvilket innholdskrav aksjeloven stiller til selskapets begrunnelse, jf. § 4-16 tredje ledd, må sies å være åpent. Rettspraksis synes å stille knappe krav til begrunnelsens innhold, men taler for at begrunnelseskravet kan prøves selvstendig under saksbehandlingsreglene. Domstolenes adgang til å prøve det materielle vilkåret ”saklig grunn”, kan hevdes å medføre et begrenset behov for å sette vedtaket til side som følge av mangelfull begrunnelse. Dette utelukker imidlertid ikke at en vesentlig tilsidesettelse av begrunnelseskravet kan medføre vedtakets ugyldighet.

Avhandlingen har vist at rettskildebildet i hovedsak taler for å anse aksjelovens krav om ”saklig grunn”, jf. § 4-16 annet ledd, som et rettsanvendelsesskjønn med full prøvelsesrett som utgangspunkt. Domstolene utviser likevel tilbakeholdenhet med å sette selskapsstrategiske vurderinger til side, jf. ”Østlendingen”. ”Stangeskovene” medfører ingen kursendring fra dette utgangspunktet, men betoner at brudd på aksjelovens likhetsprinsipp medfører en intensiv prøving.

En slik kompetanseutforming medfører at domstolene kan ha en pragmatisk tilnærming for når det skal utvises tilbakeholdenhet ved prøvingen. På den ene siden foretar domstolene en intensiv prøving av hva som er relevante saklighetsgrunner i lys av selskapets interesser. På den andre vil prøvingsintensiteten kunne tilpasses dersom nektelsesgrunnen fordrer innsikt i forretningsmessige forhold, som domstolene ikke er like godt egnet til å prøve. Det vil typisk være der vurderingen bygger på selskapsstrategisk skjønn.

Det virker som om Høyesterett har trukket et skille mellom ideelle og forretningsmessige selskaper, men de foreliggende dommene klargjør ikke hvilken betydning skillet har. Avhandlingen viser imidlertid at selskapsformen vil kunne ha betydning for hvilke hensyn og holdpunkter som aksepteres for å fravike utgangspunktet om fri omsettelighet, som i sin tur kan gi utslag i prøvingsintensiteten hos domstolene.

Kildehenvisning

5.1 Lovregister

Asal.	Lov av 13. juni 1997 nr. 45 om allmennaksjeselskaper (allmennaksjeloven).
Asl.	Lov 13. juni 1997 nr. 44 om aksjeselskaper (aksjeloven).
Fvl.	Lov av 2. oktober 1967 om behandlingsmåten i forvaltningssaker (forvaltningsloven).

5.2 Forskrifter

Børsforskriften	Forskrift om regulerte markeder (børsforskriften). Ikrafttredelse 01.11.2007.
-----------------	--

5.3 Lovforarbeider

Innst.O.nr. 80 (1996-97)	Innstilling om lov om aksjeselskaper (aksjeloven) og lov om allmennaksjeselskaper (allmennaksjeloven), og om endringer i annen lovgjeving som følge av ny aksjelovgivning m.m. 1997-05-22.
Innst.O.nr.45 (1994-1995)	Innstilling frå justiskomiteen om lov om aksjeselskaper (aksjeloven). 1995-04-06.
NOU 1992:29	Lov om aksjeselskaper. 1992-09-00.
NOU 1996:3	Ny aksjelovgivning. 1996-03-01.
NOU 1999:3	Organisering av Børsvirksomhet med mer. 1998-12-15.
NUT 1970: 1	Innstilling til lov om aksjeselskaper.

1970-03-00.

Ot.prp.nr. 19 (1974-1975)

Om lov om aksjeselskaper.
1974-12-13

Ot.prp.nr.23 (1996-1997)

Om lov om aksjeselskaper og lov om
allmennaksjeselskaper.
1996-12-20.

Ot.prp.nr.36 (1993-1994)

Om lov om aksjeselskaper (aksjeloven).
1994-03-25.

Ot.prp.nr.39 (1996-1997)

Om lov om endringer i annen lovgivning som følge
av ny aksjelovgivning mv.
1997-03-21.

5.4 Domsregister

5.4.1 Høyesterett

Rt. 1928 s. 70

Rt. 1975 s. 603

”Swingball”

Rt. 1984 s. 1058

”Nationaltheatret”

Rt. 1989 s. 1230

”Arendal Fosskompani”

Rt. 1994 s. 471

”Wikborg/Lykke”

Rt. 1995 s. 1427

”Naturfredning”

Rt. 1996 s. 78

”Bjørlo Hotell”

Rt. 1999 s. 1682

”Østlendingen”

Rt. 2002 s. 209

Rt. 2003 s. 1501

”Winge”

Rt. 2005 s. 117	”Elvebåter”
Rt. 2007 s. 257	”Trallfa”
Rt. 2007 s. 1573	”Krekar”
Rt. 2007 s. 1815	
Rt. 2009 s. 851	
Rt. 2010 s. 858	
Rt. 2013 s. 241	”Stangeskovene”

5.4.2 Lagmannsrett

RG. 1990 s. 1182	
RG. 1991 s. 1158	”Periscopos”
LF-1999-614-2	”Bøndernes Hus”

5.5 Litteraturliste

Andenæs, Mads Henry	”Aksjeselskaper og Allmennaksjeselskaper”. 2. utgave, 2006.
Augdahl, Per	”Aksjeselskapet efter norsk rett”. 2. utgave, 1946. 3. utgave, 1959.
Aulstad, Johan Greger	”Ny Høyesterettsdom som klarlegger forholdet mellom myndighetsmisbrukslæren og kravet om forholdsmessighet”. Jussens venner 2008 s. 262-.

Boe, Erik	”Hvor fritt er det frie forvaltningsskjønnet”. Jussens venner 1981 s. 37-57.
Boe, Erik	”Domstolsprøvelse av forvaltningens lovanvendelse”. Jus og informasjonsteknologi, Justivalen 1997 s. 29-31.
Boe, Erik	”Hvem bestemmer – domstolene eller forvaltning?” Lov og rett 2, 2007 s. 67-88.
Bruland, Grunde	”Kravet om saklig grunn for at styret skal kunne nekte å samtykke til overdragelse av aksjer”. Jussens venner 2001, s. 56-67.
Bråthen, Tore	”Personklausuler i aksjeselskap”. 1 utgave, 1996.
Bråthen, Tore	”Styrelederen i aksjeselskaper og allmennaksjeselskaper- juridiske spørsmål”. Praktisk økonomi & finans vol. 30 2013. Side 59-72.
Eckhoff, Torstein og Smith, Eivind	”Forvaltningsrett”. 10. utgave, 2014.
Evju, Stein	”Saklighet og saklighetsprøvelse”. Arbeidsrett vol. 10 nr. 1 2013.
Fanebust, Arne	”Oppsigelse i arbeidsforhold”. 4. utgave 2001.
Graver, Hans Petter	”Alminnelig forvaltningsrett”. 4. utgave, 2015.
Innjord, Frode	”Hva er vakkert – domstolskontroll med forvaltningsvedtak når forvaltningens kompetanse er angitt ved vage og/eller skjønnspregede ord og uttrykk”.

	Jussens Venner 1996 s. 161-194.
Jenssen, Julie Bodd	”Konsekvensene av samtykkenektelse i aksjeselskap”. Nordisk tidsskrift for selskabsrett 2010 nr.2.
Knudsen, Knut Jacob	”Betydningen av brudd på aksjelovens saksbehandlingsregler”. Norsk tidsskrift for selskabsrett 2004 s. 165-172.
Minde, Stine Winder	”Samtykkenektelse i forretningsforetak”. Norsk tidsskrift for selskabsrett 2015 s. 1-19.
Moljord, Kåre	”Om domstolenes prøvelsesrett overfor samtykkenektelse ved aksjeoverdragelse - Rt-1999-1682 (Østlendingen)”. Tidsskrift for Forretningsjus 2004 s. 452-466.
Nedrelid, Audun	”Virkelig verdi ved innløsning av aksjer – premisse- ne for verdsettelse i Norway Seafoods- og Flesberg- dommene kan begrunne samme verdsettelsesprin- sipp”. Tidsskrift for forretningsjus 3/2013.
Sandbekk, Håkon	”Misbruk av generalforsamlingens myndighet”. Tidsskrift for forretningsjus 2002-3.
Smith, Lucy	”Kampen på aksjemarkedet: en rettslig studie av selskapsovertak og forsvarsovertak”. 1. utgave 1988.
Stub, Marius	”Om ”fjordlaksformelen” og forvaltningens sub- sumsjonsfrihet. En kommentar til Hans Petter Gra- ver”. Lov og Rett 2008 s. 166-181.
Truyen, Filip	”Myndighetsmisbruk i aksje- og allmennaksjesel- skap”.

Jussens venner 2004 s. 306-327.

Vangsnes, Jørgen

”Om den såkalte tilbakeholdenhet i domstolsprøving”.

Tidsskrift for rettsvitenskap 02/2014.

Woxholt, Geir

”Selskapsrett”.

5. utgave, 2014.

Aarbakke, Magnus, Asle Aarbakke,
Gudmund Knudsen, Tone Ofstad og Jan
Skåre

”Aksjeloven og allmennaksjeloven”.

Kommentarutgave:

3. utgave, 2012.

5.6 Personlige meddelelser

Moljord, Kåre

Partner i Arntzen de Besche.

Per e-post 12. oktober 2014.

Ryssdal, Anders

Partner i Wiersholm.

Per e-post 15. oktober 2015.